ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 8(5190)
Субота, 20 студзеня 2001 года

Кошт у розніцу — 47 руб.

З чым ідзём да дзяцей?

Што ж значыць "на ўсе сто"?

Як ствараюцца сакрэты творчага поспеху настаўніка

НАСТАЎНІК і творчасць — паняцці непадзельныя. Творчы пошук з'яўляецца краевугольным каменем педагагічнай працы. Як бы ні мяняліся канцэпцыі навучання і выхавання, па якіх бы ўдасканаленых праграмах ні даводзілася працаваць школе, без творчай захопленасці настаўніка абнаўленне школы не будзе — простая да банальнасці ісціна. Што дае нам падставу называць настаўніцкую працу творчай? Яе высакароднейшая мэта? Цяжкі, складаны, рознаварыянтны змест? Так, і першае, і другое. Але не толькі гэта. Педагагічнае рамяство творчае, перш за ўсё, бадай, па стаўленні да яго. У чым-чым, а ў адсутнасці адказнасці, патрабавальнасці да сябе, імкнення пастаянна весці педагагічны пошук не абвінавацяць большасць працаўнікоў школьнай асветніцкай нівы нават самыя заўзятыя крытыкі сучаснага стану нашай агульнаадукацыйнай школы. Неардынарнасць асобы таго, хто штодзень праводзіць у класе ўрокі — вось што, калі гаварыць коратка, і робіць педагагічнае рамяство творчым.

Помніцца, як у адной школе мне расказвалі пра настаўніцу, амаль трыццацігадовы вопыт працы якой у школе заслугоўвае ўвагі. "Адданая сваёй справе, любіць дзяцей, ведае магчымасці кожнага вучня", — так характарызавалі яе дырэктар і завуч. А я ўсё дапытваўся: "А ў чым жа праяўляецца ў гэтай настаўніцы творчы падыход да педагагічнай дзейнасці?", пра які з такім імпэтам талкавалі яны. Агульныя фразы накшталт "яе ўрокі нясуць дзецям не толькі веды, а з'яўляюцца ўрокамі ўзаемадапамогі вучням, адказнасці за вынікі сваёй вучобы" мяне не задаволілі. Хацелася на свае вочы пабачыць, як жа настаўніца працуе над праблемай павышэння цікавасці вучняў да працэсу пазнання праз прадуктыўныя формы і метады навучання, пра што гаварылі мне кіраўнікі школы. Зразумела, што па некалькіх наведаных уроках шырокае ўяўленне пра сістэму работы настаўніка не сфарміруеш, але ж і тыя заняткі, на якіх я назіраў, як настаўніца працуе з класам, далі падставу да пэўных высноў. У маім блакноце з'явіўся такі запіс: "Тлумачэнне новага вучэбнага матэрыялу даступнае да вучняў, мае лагічную завершанасць. Па форме ўрок праходзіў як дыялог з класам, а па сутнасці ішла актыўная мысліцельная дзейнасць дзяцей, якую накіроўвала настаўніца. Вучні, якія адказвалі на ўроках, умеюць разважаць, абагульняць вывучанае, выдзяляць галоўнае, абгрунтоўваць сваё меркаванне па тым ці іншым пытанні".

Я заўважыў і такую адметнасць педагагічнага почырку настаўніцы: яна ўмела падахвочвае любую актыўнасць думкі. Падлеткі вучацца аналізаваць адказы сваіх таварышаў. А каменціраваныя адказы вучняў садзейнічаюць фарміраванню ў іх маналагічнай мовы. А каго ж з настаўнікаў не клапоціць, што нярэдка вучань са здольнасцямі вышэй сярэдніх не ўмее гаварыць дакладна, лагічна і разгорнута? Спадабалася мне і тое, што ў вучняў на ўроках выпрацоўваюцца навыкі самастойнай работы з падручнікам і дадатковай літаратурай (па некаторых раздзелах гісторыі яе ж шмат). А ведаеце як настаўніца ўцягвае вучняў у дыскусіі? Не толькі самых моцных, але і "камчатку"? Ствараючы праблемныя сітуацыі, калі класу прапануецца вырашыць тую ці іншую пазнавальную задачу, абагульняючы вынікі працы на ўроку кожнага выхаванца. Калі я пацікавіўся ў настаўніцы, як яна праводзіць урокі-залікі, то яна параіла мне пабыць на ўроках у яе калегі — выкладчыцы матэматыкі: "А мне тут яшчэ няма чым хваліцца". У кабінеце матэматыкі я ўбачыў вывешаныя на відным месцы пытанні і тэмы залікаў. Пачытаеш — і можна даведацца, якія вучні якія тэмы засвоілі і як здалі залік, над якімі тэмамі яшчэ трэба папрацаваць. Пра ўрокі-залікі настаўніца сказала мне так:

— Важны не столькі працэс здачы заліку, колькі падрыхтоўка да яго. А падрыхтоўцы я заўсёды ўдзяляю вялікую ўвагу, таму вучні і не пакідаюць незразумелыя пытанні "на потым". А што з таго "потым" атрымліваецца — вы ж ведаеце...

З убачанага і пачутага на ўроках гэтых дзвюх спрактыкаваных настаўніц я зрабіў выснову, што пры ўсёй адметнасці падыходаў у кожнай з іх да арганізацыі заняткаў, поспех вучэбна-выхаваўчага працэсу (трывалыя веды вучняў і іх пазнавальная актыўнасць) дасягаецца дакладным планаваннем і прадумваннем не толькі кожнага чарговага ўрока, але і ўсей сістэмы ўрокаў і пазакласнай работы па прадмеце.

ПРАЦУЮЧЫ ў "Настаўніцкай газеце" больш за два дзесяткі гадоў, пабываўшы за гэты час у многіх школах у розных рэгіёнах нашай краіны, я не перастаю захапляцца тым, колькі ўсё ж такі ў нас сапраўды творчых настаўнікаў! Пры ўсім адрозненні метадычных прыхільнасцей, пры ўсёй разнастайнасці тыпаў і мадэляў урокаў, пасля многіх і многіх з іх я стаўлю ў сваіх блакнотах клічнікі — адзін, два, а то і тры, як зарубку на памяць. Прыгадваецца абарона на адным з семінараў панарамных урокаў. Настаўніца рускай мовы і літаратуры абараняе мадэль свайго ўрока "Метады стымулявання разумовай дзейнасці вучняў". Адразу бярэ "быка за рогі": як навучыць вучняў пісаць пісьменна? Прыводзіць прыклады работы над памылкамі, па развіцці мовы, над планам да сачынення і даказвае, наколькі колькасць памылак у вучнёўскіх сшытках залежыць ад ведання вучнямі часцін мовы. Каб папярэдзіць памылкі ўсіх відаў, настаўніца ўдзяляе многа ўвагі рабоце па навучанні дзяцей уменню складаць план сачынення, тлумачыць вучням, што ў пытаннях, якія яны ўключаюць у план, павінен праглядвацца "каркас" будучага сачынення. Яна дэманструе, як пасля праверкі сшыткаў рабіць падрабязны аналіз сачынення аднаго з вучняў. Падключае да аналізу клас і разам з ім знаходзіць моўныя, сэнсавыя, граматычныя і іншыя памылкі, тлумачыць, чаму яны дапушчаны.

Слухаючы, як праходзіць аналіз, я лаўлю сабе на думцы, што менавіта супрацоўніцтва з дзецьмі дапамагае настаўніцы пераадолець цяжкасці данай тэмы, вывучэнне якой вядзецца з выкарыстаннем апорных канспектаў (плюс, зразумела, зрокавае ўспрыманне). А складанне канспектаў праводзіцца ў форме дзелавой гульні, што падахвочвае іх пазнавальную актыўнасць. Маё рэзюме пасля абароны настаўніцкай мадэлі свайго ўрока такое: метадычная вывучка, веданне і ўлік псіхалогіі вучняў — самыя, бадай, адметныя рысы высокага прафесіяналізму настаўніцы. Калегі ўспрынялі яе урок, можна сказаць, на "ўра".

Скажыце, пра што задумваецеся Вы, выбіраючы тую ці іншую форму ўрока? Над тым, перш за ўсё, як правесці яго з апорай на развіццё кожнага дзіцяці, каб і моцныя і слабыя вучні адчулі радасць навучання, — мяркую, што вас клапоціць менавіта гэта. А як дасягнуць такой мэты? Вядома ж, шляхам творчага пошуку і разумнага эксперыментатарства. Бо і тыя ж залікі, і агляды ведаў, і ўрокі-лекцыі, і ўрокі-КВЗ, і завочныя падарожжы, і практыкумы, і многія іншыя формы вучэбнай дзейнасці вучняў толькі тады пацвярджаюць педагагічнае майстэрства настаўніка, калі пасля ўрокаў у дзяцей адухоўленыя твары, а ў вачах — цікаўнасць. Тады і ўсё запланаванае загадзя, і імправізацыю на ўроку можна залічыць у арсенал педагагічнай творчасці, у якім няма месца шаблону і бяздумнасці.

Хто толькі не скардзіцца сёння на недахоп часу! "Не паспяваю", "Няма як разгарнуцца", "Паспрабуй праявіць сябе пры такой загружанасці!.." — нярэдка даводзіцца чуць такія ўздыхі-папрокі, праўда? Але як жа тады паспяваюць рабіць сваю справу, як было модна пісаць раней, на высокай хвалі натхнення многія і многія школьныя руплівцы? Хіба ж усе іх старанні для таго, каб заслужыць пахвалу школы і адукацыйнага начальства? Вядома ж, што не. Калі справа таго заслугоўвае, то трэба рабіць яе на "выдатна" — такую думку выказаў некалі чалавек, які хоць і далёкі ад сферы адукацыі, але дасягнуў прафесійнага поспеху ў сваім жыцці. Па-мойму, менавіта так маглі сказаць настаўнікі, педагагічнае майстэрства якіх самага моцнага гарту. Гарту, атрыманага ў "гарніле" тысяч праведзеных урокаў, у пастаяннай самаадукацыі, у асэнсаванні свайго вопыту, у роздуме над педагагічнай класікай і новымі адукацыйнымі ідэямі і праектамі.

Так, несумненна, што творчасць настаўніка трэба стымуляваць. І не толькі маральна, але і (а цяпер гэта асабліва важна!) рублём. Але ж у тым-та і адрозненне настаўніка ад таго ж, скажам, інжынера, слесара, гандляра ці банкіра, што самы галоўны стымулятар педагагічнай творчасці заўсёды побач з ім — гэта яго вучні. Менавіта яны, дзеці, і "вядуць" настаўніка як да пошуку найбольш аптымальных прыёмаў навучання ва ўсёй сукупнасці тэхналогій, так і да новай педагогікі — педагогікі развіцця асобы. А значыць — да новых ідэй, да новай школы.

...Я на ўроках у першым класе. Няма ні строгай цішыні, ні паказной узорнай дысцыпліны. Усе дзеці актыўна працуюць, цягнуць рукі, выказваючы сваё нецярпенне адказаць. І адказваюць — хутка, як і хутка "схопліваюць" тлумачэнне настаўніцы. Думаю: "Такія ўрокі не пакінуць дзяцей раўнадушнымі, бо развіваюць дапытлівасць розуму". Як жа дасягае гэтага настаўніца? Бачу ў яе руках мноства "дапаможных рэчаў": таблічкі з прыкладамі, каляровыя лісты паперы, малюнкі, альбомы, паштоўкі, канверты — чаго толькі не вырабляюць гэтыя працавітыя рукі! Пасля ўрокаў хвалю дзяцей. Настаўніца ўсміхаецца, а калі мы застаемся ў класе сам-насам, задуменна гаворыць:

— У кожнай справе трэба паставіць канкрэтную мэту і зрабіць усё магчымае, каб дасягнуць яе. Гэта бывае ой як няпроста. У кожнага дзіцяці свой характар, свой узровень сфарміраванасці здольнасці. Першыя ўражанні могуць і не спраўдзіцца. Вось я і імкнуся ўсебакова вывучыць кожнага свайго вучня.

"Вывучыце, абавязкова вывучыце, — думаю я. — За Вашымі ж плячыма дваццаць гадоў працы, Вы маеце сакрэт педагагічнага поспеху".

РОЗНЫЯ погляды ёсць на метадалогію новай педагогікі. Але тое, што новыя педагагічныя ідэі рэальна прымяняюцца ў школьнай практыцы, для мяне несумненна. Пішу вось гэтыя радкі і думаю: паболей бы дзяржаве нашай увагі да настаўніка, найболей прыкметнага клопату пра матэрыяльныя настаўніцкія праблемы, то наколькі б, напэўна, пабольшала ў Беларусі педагогаў-творцаў! Тады б і раскрыліся іх творчыя магчымасці на ўсе 100 працэнтаў...

Алег КУЛІЦКІ.

Свята для сірот

Паглядзіце на твары гэтых дзетак...

Каля дзесяці гадоў студзень у Крычаве знамянуецца для дзяцей-сірот радасным святам "Цёплы дом". У гэты дзень пад кіраўніцтвам райвыканкама для іх арганізуюцца канцэрты, разнастайныя гульні, рыхтуюцца падарункі. Цяпер у "Цёплы дом", які звычайна праводзіцца ў Доме піянераў, прыйшлі 130 дзяцей са сваімі апекунамі. Акрамя традыцыйных падарункаў, кожны з іх атрымаў ролікавыя канькі. У новым годзе дзеці-сіроты не засталіся без шматлікіх віншаванняў дарослых, у тым ліку і кіраўнікоў раёна.

НА ЗДЫМКАХ: бывае і Папялушка прынцэсай. Танцуе сямігадовая Аня Брындава; дзеці на свяце.

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

Пуцявіны Адраджэння

У добры шлях, этнашкола!

У прыдарожнай смузе
васільковай
Рання зорка
ўзгарэлася б хоць!
Не адыходзь,
Мая родная мова!
Матчына песня,
Не адыходзь!

Гэтыя пранікнёныя словы Генадзя Бураўкіна можна паставіць эпіграфам свята "Абрад пасвячэння ў вучні падрыхтоўчага класа этнашколы", якое адбылося нядаўна ў сярэдняй школе № 3 Мінска.

Канцэпцыю этнашколы распрацаваў кандыдат мастацтвазнаўства Ілья Іванавіч Сучкоў. Акрамя агульных дысцыплін дзеці ў гэтай школе вывучаюць тэатральны фальклор, мастацтва вуснага слова, фальклорныя спевы, ігру на народных інструментах, выяўленчае і ўжытковае мастацтва. На Беларусі з'явілася ўжо 6 такіх школ. Чаму так мала, спытаеце вы? А таму, што гэта вельмі цяжкая і складаная справа. Колькі спецыялістаў патрэбна для выкладання вышэйназваных прадметаў! А дзе іх браць? Ёсць складанасці з адшуканнем неабходнага памяшкання, абсталяваннем і інструментамі. Ды яшчэ патрэбна ўгаварыць бацькоў аддаць сваіх дзетак у этнашколу, калі навокал столькі школ з рознымі ўхіламі...

Адным з кіраўнікоў, якая не пабаялася гэтых праблем, стала дырэктар сярэдняй школы № 3 Мінска Рэгіна Мітрафанаўна Кізеева.

І вось яно, доўгачаканае свята! Школа па-святочнаму ўпрыгожана, вучні і настаўнікі апрануты ў беларускае нацыянальнае адзенне. На першым паверсе разгарнулася выстава, якая адлюстроўвала тры этапы беларускага адраджэння: ад Францыска Скарыны да нашых дзён. Колькі цікавых рэчаў знайшлі вучні ў бабуліных куфэрках! Тут былі і льняныя ручнікі, і саматканыя палавікі, і дываны, якім больш за сто гадоў. Вялікую цікавасць выклікалі прылады працы нашых бабуль і дзядуль: пралка, прас, вырабы з гліны, саломкі, кераміка. На асобным стэндзе былі лепшыя вучнёўскія работы.

Самымі прыгожымі ў гэты дзень былі вучні падрыхтоўчага класа этнашколы. Да іх у госці прыйшлі таты і мамы, бабулі і дзядулі, настаўнікі з іншых этнашкол, вучні старшых класаў. Каб стаць сапраўднымі вучнямі, дзецям трэба было праявіць свае інтэлектуальныя здольнасці. Яны паказалі прысутным, што ўмеюць і чаму навучыліся на ўроку мастацтва вуснага слова, які праводзіла класны кіраўнік гэтага класа Марына Дзідэнка і ўроку фальклорных спеваў, які праводзіла Марына Антонаўна Пічурэвіч.

Пасля ўрокаў госці і вучні перайшлі ў актавую залу. Са словамі віншавання да дзяцей звярнуўся знакаміты беларускі паэт Генадзь Мікалаевіч Бураўкін. Ён заклікаў дзяцей берагчы родную мову, расці адданымі грамадзянамі незалежнай Беларусі. Потым дзеці ва ўрачыстай абстаноўцы атрымалі з рук І.І.Сучкова вучнёўскія білеты падрыхтоўчага класа этнашколы.

Свята дасягнула кульмінацыі, калі было выключана святло і са свечкамі дзеці далі ўрачыстую клятву і выканалі гімн этнашколы на словы Янкі Купалы.

Затым вучні старшых класаў паказалі ўрыўкі з п'ес "Несцерка" і "Паўлінка" і ўручылі дзецям падарункі.

Апошнім прыемным штрыхам гэтага свята быў вялікі прывал, на якім дзеці і госці частаваліся стравамі беларускай кухні.

У нашым жыцці мала святаў і таму шчасце, калі іх стала на адно болей! А колькі працы, старання і натхнення патрэбна было, каб на належным узроўні правесці яго, ведаюць толькі добрыя чараўнікі, якія яго арганізавалі: адміністрацыя і настаўнікі школы, бацькі вучняў падрыхтоўчага класа і вучні старшых класаў. Высокую ацэнку мерапрыемству дала вядучы інспектар Міністэрства адукацыі Галіна Віктараўна Наполава.

Вучні запомняць гэты дзень на ўсё жыццё і, будзем спадзявацца, самі стануць актыўнымі ўдзельнікамі Беларускага Адраджэння, а этнашколы будуць першымі парасткамі гэтага Адраджэння.

У добры шлях, этнашкола!

Аляксандр ВАШЧАНКА,
настаўнік.

Праблема нашага часу

Куды знікае дзяцінства...

Бадай, мала хто з нас не чытаў кніг пра беспрытульнікаў, не глядзеў фільмы пра дзяцей, якія, не знайшоўшы сабе месца ў сям'і, пакідалі родныя дамы ў пошуках лепшай долі. Да канца XX стагоддзя грамадства так і не здолела вырашыць гэтую праблему. Бадзягі і беспрытульнікі засталіся і сёння.

Штогод праз прыёмнік-размеркавальнік Упраўлення ўнутраных спраў Мінаблвыканкама праходзяць каля сямісот чалавек. Прывозяць сюды дзяцей ва ўзросце ад трох да васемнаццаці гадоў з усіх рэгіёнаў нашай краіны і нават з суседніх дзяржаў. Тэрмін утрымання — да трыццаці дзён.

За гэты час вызначаюцца асобы прыбыўшых, месца жыхарства, дзеці праходзяць медагляд, а пры неабходнасці лячэнне (вельмі часта сюды трапляюць дзяўчынкі з венерычнымі захворваннямі і дзеці, якія пакутуюць захворваннямі скуры). Нярэдка дзеці наогул нічога не могуць паведаміць пра сябе з-за перанесеных цяжкіх хвароб.

На кожнага прыбыўшага заводзіцца так званая ўлікова-назіральная справа. Выхад на прагулку ці ў сталовую — толькі строем. За непадпарадкаванне патрабаванням выхавацеля ці дзяжурнага па рэжыму магчыма пакаранне. Ёсць у прыёмніку-размеркавальніку дысцыплінарны пакой для зламысных парушальнікаў, якія адмаўляюцца выконваць патрабаванні ўнутранага распарадку. Змешчаныя сюды дзеці пазбаўляюцца прагляду тэлеперадач, магчымасці пагуляць на камп'ютэры. Але, як адзначаюць супрацоўнікі прыёмніка-размеркавальніка для непаўналетніх, выкарыстоўваецца гэты пакой рэдка — адзін-два разы на год.

Акрамя бадзяг, часова ўтрымліваюцца ў дзіцячым прыёмніку і падлеткі, якія ўчынілі розныя злачынствы, у тым ліку асабліва небяспечныя. У апошнія гады ўсё больш стала паступаць сюды малых, чыіх бацькоў пазбавілі бацькоўскіх правоў. Трохгадовыя малюткі ўтрымліваюцца разам з бадзягамі, беспрытульнікамі, малалетнімі злачынцамі. Утрымліваць іх асобна няма магчымасці. Не дазваляюць ні памяшканні, ні строга абмежаваны штат супрацоўнікаў.

У сярэднім у прыёмніку-размеркавальніку штодзень знаходзіцца да семнаццаці чалавек. Але бывае і ў два разы больш.

Дзяцей і падлеткаў, якія збеглі з дому, супрацоўнікі прыёмніка або самі дастаўляюць дадому, або чакаюць прыезду за імі бацькоў. Выхаванцаў, што ўчынілі правапарушэнні, накіроўваюць у спецустановы закрытага тыпу. Гэта яшчэ не калонія, але далёка і не прафілакторый. Самых маленькіх, пазбаўленых бацькоўскай апекі, — у дзіцячыя дамы ці школы-інтэрнаты.

Нярэдка трапляюць у мінскі прыёмнік і дзеці, якія з'яўляюцца грамадзянамі іншых рэспублік СНД і нават краін далёкага замежжа. Былі тут ураджэнцы Індыі, Кітая, Афганістана.

Як паказвае практыка, часцей за ўсё лішнімі аказваюцца дзеці ў праблемных сем'ях. Яны ўцякаюць з дамоў, дзе няма мацярынскага цяпла. Спрабуюць знайсці месца, дзе ім будзе лепей. У выніку ламаюцца дзіцячыя лёсы, а ў вачах усё вастрэй відаць боль і... надзея.

Святлана МАКАРАВА.

Навіны

Прызы ўручыў Прэзідэнт

У Мінску, на лядовай пляцоўцы крытага катка ў парку імя М.Горкага, на працягу трох дзён праходзіў міжнародны маладзёжны турнір па хакею "Масква — Мінск" пад патранажам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р.Лукашэнкі.

У апошні дзень вызначыліся лідэры — каманды Масквы і Мінска. Хакеісты з расійскай сталіцы перамаглі спартсменаў з Омска — 5:0 і Рыгі — 5:0. А беларусы на чале са сваім трэнерам Міхаілам Захаравым разграмілі тых жа амічоў з лікам — 9:0 і ва ўпартай барацьбе латышскіх равеснікаў — 8:5.

Таму заключны матч "Мінск — Масква" аказаўся, па сутнасці, фінальным. На яго прыбыў і Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь, кіраўнік Нацыянальнага алімпійскага камітэта А.Р.Лукашэнка, які на гэты раз заняў месца не ў ложы, а сярод гледачоў на перапоўненых трыбунах.

Першы перыяд мінчане прайгралі з лікам 0:3. У другім — зраўнялі лік. У трэцяй 20-мінутцы масквічы ўсё ж даказалі, што яны мацнейшыя. І перамаглі з лікам 6:3.

На ўрачыстым закрыцці турніру яго пераможцаў, спартсменаў і ўсіх гледачоў вітаў Аляксандр Лукашэнка. Ён уручыў капітану каманды Масквы А.Фралову галоўны прыз — памятны Кубак, які быў спецыяльна выраблены да турніру. Не засталіся па-за ўвагай і прызёры — мінчане, рыжане і сібіракі.

Усе яны атрымалі на памяць футболкі з эмблемай турніру і маляўнічыя пластыкавыя вымпелы. Былі вызначаны і лепшыя ігракі. Імі сталі варатар масквічоў С.Барысаў, нападаючы К.Захараў і абаронца Д.Парахонька (абодва з Беларусі). А лепшым бамбардзірам стаў А.Авечкін (Масква).

Казімір ЮРОЙЦЬ.

Чароўная казка ў гасцёўні Галубка

Убачыць чароўную казку — самы лепшы падарунак пад Новы год. Менавіта так павіншавалі мінчан удзельнікі дзіцячай тэатральна-музычнай студыі "Альтанка", якая створана пры філіяле Дзяржаўнага музея тэатральнай і музычнай культуры ў вёсцы Залессе Гродзенскай вобласці.

У канцы 2000 года ў гасцёўню У.Галубка прыйшлі дарослыя і дзеці, каб паглядзець беларускі народны тэатр лялек — батлейку. І вось пачаўся спектакль "Цар Ірад". Трое дарослых ігралі на музычных інструментах, а ў двухпавярховай скрынцы, накшталт хаткі, рухаліся лялькі. Марыя, цар Ірад, чорт і іншыя дзеючыя асобы размаўлялі галасамі хлопчыкаў і дзяўчынак, самаму малодшаму з якіх восем гадкоў. Іх тоненькімі галаскамі напоўнілася ўся прастора аж да самага далёкага куточка гасцёўні. Дарослыя не маглі назіраць за гэтым без слёз радасці. Радасці ад таго, што ў наш час ёсць людзі, якія выхоўваюць сваіх дзяцей і перадаюць ім ў спадчыну традыцыі і звычаі, вядомыя з XVI стагоддзя, бо менавіта з гэтага часу вядома батлейка. Радасна, што разам са сваімі дзецьмі яны займаюцца адраджэннем і захаваннем беларускай культуры.

Паглядзець батлейку прыйшлі студэнты Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта, настаўнікі і вучні школ Мінска, замежныя госці. Хтосьці з іх ўпершыню бачыў такое прадстаўленне, іншыя, напрыклад, вучні сярэдняй школы № 89, самі прымалі ўдзел у батлейцы (на базе аднаго з класаў гэтай школы студэнт Беларускага універсітэта ставіў сваю дыпломную работу).

Спектакль "Цар Ірад" складаўся з дзвюх частак: сур'ёзнай, пра нараджэнне Ісуса Хрыста, і камедыйнай — інтэрмедыі вясёлага зместу з песнямі і жартоўнымі дыялогамі. У канцы прадстаўлення ўдзельнікі батлейкі атрымалі падарункі ад удзячных гледачоў — кнігі, цукеркі, цацкі.

Людміла КАМАРОЎСКАЯ,
загадчыца гасцёўні
У.Галубка.

Увага, конкурс!

"Настаўніцкая газета", гарадская арганізацыя грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны і суполка сярэдняй школы № 35 грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы" Магілёва аб'яўляюць конкурс для настаўнікаў "На ўрок, як на свята". Конкурс праводзіцца ў дзвюх намінацыях: "Урок беларускай мовы" і "Урок беларускай літаратуры".

Мэты конкурсу:

* Павышэнне ўзроўню кваліфікацыі настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры;
* Актывізацыя дзейнасці школьных метадычных аб'яднанняў настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры;
* Заклік да абароны, распаўсюджання і ўжывання беларускай мовы ў грамадстве.

Для ўдзелу ў конкурсе неабходна даслаць на адрас аргкамітэта (212022, г.Магілёў, вул. Касманаўтаў, д.1, МДУ, кафедра беларускай літаратуры) свае метадычныя распрацоўкі аднаго ці некалькіх урокаў беларускай мовы (літаратуры) для любога з класаў (1 — 11 кл.) да 15 сакавіка 2001г. Магчыма дасылаць на конкурс аўдыё-, відэа- і фотаматэрыялы.

Пераможцу і прызёраў конкурсу чакаюць каштоўныя прызы.

Пісьмо ў рэдакцыю

Колькі ж яшчэ чакаць?

Я хачу задаць пытанне, якое цікавіць многіх: колькі нам яшчэ вучыцца па старых падручніках?

Для мяне гэта важна, таму што я з'яўляюся навучэнцам педагагічнага каледжа ў Баранавічах, будучы педагог. Справа ў тым, што іншым разам незразумела: "выхоўваць атэізм" ці даць дзецям магчымасць самім выбіраць, верыць у Бога ці не. Выраз "выхоўваць атэізм" узяты з падручніка "Методика преподавания природоведения" (Москва, "Просвещение", 1990 г.). Новых кніг мы пакуль не бачылі. Але ж і гэтая не айчынная...

Невялікі прыклад. З усіх падручнікаў, па якіх я цяпер займаюся, 17 выдадзены ў Маскве і толькі 3 (!) у Мінску. Падручнікаў, выдадзеных да 1990 года, — 18, а пасля — толькі 2 (!).

А цяпер падумайце, якімі мы будзем прагрэсіўнымі беларускімі педагогамі і як мы будзем выхоўваць любоў і павагу да Радзімы, калі будучы настаўнік не мае нармальных кніг?

Канешне, вы можаце запярэчыць, што пачынаюць выдаваць новыя кнігі. Але прабачце, няўжо за ўвесь час нашай незалежнасці нельга было прадумаць гэтае пытанне, якое і дагэтуль застаецца пакуль адкрытым?

Дзмітрый РАДКЕВІЧ,
навучэнец Баранавіцкага педагагічнага каледжа.

Як жывеш, дзіцячы сад?

З самага першага кроку

Дзіцячы сад №3 Валожына — адзін з лепшых у Мінскай вобласці. Работа педкалектыву па праграме "Першы крок" дала магчымасць садку набыць прэстыжны імідж, заваяваць аўтарытэт сярод бацькоўскай грамадскасці. Шмат гадоў дашкольную ўстанову ўзначальвае энтузіяст сваёй справы Галіна Іванаўна Каблукоўская. Сёння яна — госць "Настаўніцкай газеты".

— Галіна Іванаўна, чым жыве цяпер дзіцячы сад?

— Асноўнай задачай дашкольнага выхавання з'яўляецца фарміраванне ўсебакова развітай асобы. Вось чаму вельмі важна павысіць эфектыўнасць усіх звенняў выхаваўчай работы. І перш за ўсё — узровень выхавання ў сям'і, дзе дзіця атрымлівае першыя навыкі, зародак светапогляду, а таксама ў дашкольнай установе, дзе вырашаюцца задачы фізічнага, разумовага, маральнага і эстэтычнага выхавання дзяцей з улікам узроставых этапаў. Адгэтуль неабходнасць творчага саюза бацькоў і нас — педагогаў. Разам развіваем мы ў дзіцяці розум, характар, погляды, ад нас залежыць, наколькі яго жыццё будзе напоўнена пасільнай, карыснай працай, добрымі ўчынкамі.

— Галіна Іванаўна, а як у вас ладзіцца работа з бацькамі?

— Калектыў нашага дзіцячага сада №3 ужо вельмі даўно працуе ў цеснай сувязі з бацькамі. Разам праводзім ранішнікі, бацькі дапамаглі ў правядзенні суботнікаў. У садку праводзіліся "дні адкрытых дзвярэй". Але мы бачылі, што гэтага вельмі мала. Патрэбны больш цесная сувязь і новыя накірункі ў рабоце з бацькамі. І так атрымалася, што ў нашым дзіцячым садку ў 1994 годзе праводзіўся эксперымент па тэхналогіі "Першы крок", які заключае ў сабе новыя падыходы ў рабоце з сям'ёй.

— Раскажыце, калі ласка, пра гэты эксперымент, пра ўдзел вашага садка ў ім.

— Наведванні сем'яў, агульныя бацькоўскія сходы, метадычныя рэкамендацыі, бацькоўскія лекторыі, сумеснае правядзенне розных мерапрыемстваў, клуб "Маладой сям'і" і г.д. трывала ўвайшлі ў сістэму нашай работы, сталі традыцыйнымі.

Праналізаваць, як сёння складваецца наша творчае супрацоўніцтва з сям'ёй, якія мы прыкладаем для гэтага намаганні, якія выбралі формы вывучэння быту ў сям'і і педагагічнай адукацыі бацькоў, якая важная і ўтульнавана ў гэтым плане розна сацыяльных бацькоў, каравіца перш за ўсё для нас самых.

— А як вы ладзіце працу па прапагандзе традыцый садка, па азнаямленні з методыкай "Першы крок"?

— Кожны год у чэрвені — жнівені наш дзіцячы садок прымае малышоў. Загадзя мы змяшчаем у раённай газеце заметкі аб тым, як рыхтаваць дзіця да паступлення ў дзіцячы сад, расказваем пра рэжым у групе, аб цяжкім для многіх дзяцей перыядзе адаптацыі, пра адносныя звычкі дзяцей, захаванні ў сям'і, даём розныя парады бацькам. Паралельна з гэтым выхавацелі груп раннага ўзросту, атрымаўшы спісы з адрасамі, яшчэ да паступлення ў яслі-сад ідуць у сям'ю, каб бліжэй пазнаёміцца з дзіцем, бацькамі, умовамі пражывання, метадамі выхавання. Гэты момант вельмі адказны, часта вызначальны, бо ад яго залежыць, ці будуць бацькі давяраць выхавацелям, прыслухоўвацца да яго парад, ці будзе кантакт у выхаванні

і навучанні ў дзіцячым садзе і дома.

Вельмі цікава праходзяць у нас бацькоўскія сходы. Яны праводзяцца ў форме круглага стала, іншы раз нават сумесна з дзецьмі. Калі раней на бацькоўскія сходы прыходзіла 6 — 8 чалавек, то цяпер амаль 100-працэнтная яўка. З задавальненнем выкарыстоўваем у рабоце метад анкетавання, які дае магчымасць больш даведацца пра сям'ю, яе звычкі. Часцей за ўсё адказы на пытанні ў анкеце бываюць аб'ектыўнымі, шчырымі, тым больш, што мы не патрабуем (калі гэтага не хочуць бацькі), каб яны называлі свае прозвішчы. Змест адказаў аналізуем, з улікам іх характару плануем тэмы наступных сходаў, кансультацый і г.д.

— А ці вы ладзіце ў сваім садку гуртковую работу для дашкалят і як тут "задзейнічаны" бацькі?

— У дзіцячым садку працуюць клуб маладой сям'і і клуб бабуль, праводзіцца работа з дзецьмі-інвалідамі, з няўдалымі сем'ямі, з дзецьмі, якія не наведваюць дашкольную ўстанову. У садку працуюць гурткі па развіцці творчых здольнасцей. Некаторыя з іх вядуць самі бацькі. Дзеці з задавальненнем наведваюць іх.

Калі раней калектывам садка лічыліся толькі супрацоўнікі дашкольнай установы, то цяпер калектыў — гэта бацькі, дзеці, супрацоўнікі. Дзеці і дарослыя. Мы ўсе дзіцячы Мам сем'і ў здзейсніваюць на ўсіх справах садка — іх цікавасць — яны не проста назіральнікі, а галоўныя памочнікі. Ужо каторы год за сродкі бацькоў мы робім частковы рамонт сада.

Калектыў педагогаў у нас у пастаянным творчым пошуку нетрадыцыйных форм работы з сям'ёй. Вось і на далейшае плануем стварыць клуб для тат "Быць татам", дабавіць студыю па выхаванні "Чароўны пэндзлік", а таксама міні-кафэ "Ладушкі", клуб інтэлектуальных гульняў "Белая ладдзя".

— Дзякуй Вам за цікавую гутарку. Спору Вам у працы і новых творчых знаходак, Галіна Іванаўна.

Гутарыў
Мікола ГРУДЗІНСКІ,
метадыст Мінскага абласнога ІПК.

Цеплыні — на ўсіх

У дзяцей-інвалідаў Слаўгарадчыны з'явіўся свой цэнтр. Яго ўрачыстае адкрыццё адбылося ў Міжнародны дзень інвалідаў. Гэта стала прыемнай падзеяй для ўсіх жыхароў раёна. Цяпер хворыя дзеці могуць атрымліваць дапамогу спецыялістаў рознага профілю.

Адкрыццё цэнтра праходзіла без асаблівай пампезнасці. І на тое былі свае прычыны. Але ж што ўразіла, дык гэта прысутнасць дзяцей-інвалідаў са сваімі бацькамі. Колькасць хворых дзяцей узрушыла сэрца — у раёне 60 малалетніх інвалідаў!..

Неблагім атрымалася памяшканне рэабілітацыйнага цэнтра. Хапае святла і цеплыні, і прасторы. На адкрыцці цэнтра прагучала падзяка ў адрас тых людзей, якія зрабілі многае, каб там дзеці мелі распачаць сваю работу. За два гады грамадскасць нямецкага горада Бад-Швальбах перадала на будаўніцтва цэнтра 4300 долараў і 2800 нямецкіх марак. Раённае кіраўніцтва на гэту мэту выдзеліла 20 мільёнаў 265 тысяч рублёў (у цэнах 2000 года). У раёне два гады запар праводзяцца дабрачынныя акцыі, сродкі ад якіх пайшлі на цэнтр і ў якіх прынялі ўдзел 94 працоўныя калектывы. Дзякуй усім людзям, якія могуць яшчэ суперажываць чужой бядзе.

Валянціна ЯЗЕРСКАЯ.

Дыялог з чытачом

У нас адна жыватворная крыніца...

19 верасня 2000 года "Настаўніцкая газета" надрукавала артыкул настаўніка геаграфіі сярэдняй школы №28 Гродна Юрыя Аляксеева, у якім былі ўзняты праблемы як у цэлым выхавання, так і турысцка-краязнаўчай работы ў прыватнасці. Па праўдзе кажучы, я чакаў, што на гэты артыкул будзе нямала водгукаў, і перш за ўсё ад людзей, непасрэдна звязаных з тымі праблемамі, на якія звярнуў увагу аўтар. Але свае думкі выказалі толькі два пастаянныя аўтары "Настаўніцкай газеты" — Яўген Шырокі і Іван Говар. Хачу адразу сказаць, што пытанні, якія разглядаюцца Юрыем Аляксеевым і яго апанентамі, вельмі блізкія мне. Таму хацелася б падзяліцца сваімі думкамі, вопытам і з чымсьці паспрачацца.

Спачатку крыху пра сябе. Мой педагагічны стаж складае амаль 20 гадоў. Вучыўся на геаграфічным факультэце БДУ. Адно з найбольш значных уражанняў таго часу — так званая "далёкая практыка" пасля трэцяга курса і праца на працягу 4 месяцаў у складзе Мінскай лесаналаджваемай экспедыцыі ў Баргузінскім заказніку. Тайга, мядзведзі, пах суніц, снег сярод лета ў гарах, велічны Байкал і нялёгкая работа. Тады, пры 20 — 30-кіламетровых мнагадзённых пераходах, я зразумеў, што такое лішні грам у рукзаку і смак дзікай чарамшы.

Пасля вучобы давялося папрацаваць і на будоўлі ў Паўднёвай Якуціі, і там жа ў школе. Затым — у Ваўкавыску ў сярэдняй школе №5, і ў школе №1. Далей (па накіраванню ваенкамата) — у Заходняй групе войск у Германіі настаўнікам біялогіі, геаграфіі, астраноміі ў сярэдняй школе №129. З 1993 года працую намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце сярэдняй школы №3 Ваўкавыска. Знаходзячыся ў школе амаль увесь час, я непасрэдна звязаны з турыстычнай дзейнасцю. Пасля адкрыцця ў 1986 годзе станцыі юных турыстаў у Ваўкавыску з першага і па сённяшні дзень (за выключэннем некалькіх год, праведзеных за мяжой) я працую там кіраўніком гуртка пешага турызму па сумяшчальніцтву. Раней, калі быў класным кіраўніком, то гурток звычайна быў на базе майго класа, што, зразумела, вельмі дапамагала мне ў выхаваўчай рабоце.

Акрамя дзесяткаў аднаго-двух-трохдзённых паходаў, мы ажыццявілі два катэгарыйныя паходы на Беларусі: уздоўж Нёмана ад Мастоў да Бярозаўкі і праз Белавежскую пушчу. Як вядома, у выніку катэгарыйнага паходу вучні атрымліваюць дарослы разрад, пры гэтым за пэўную колькасць дзён трэба прайсці адпаведную адлегласць. Напрыклад, паход трэцяй катэгорыі складанасці азначае, што за шэсць дзён трэба пераадолець 130 кіламетраў пешшу, а гэта не проста. Тады яго ўдзельнікам прысвойваецца трэці дарослы разрад па турызму.

Асабліва ж запомніўся не толькі мне, але, упэўнены, і ўсім удзельнікам, вучням майго любімага 10 "Б" Ваўкавыскай школы, паход летам 1988 года ў Карпаты. Дарэчы, ён заняў трэцяе месца ў Рэспубліканскім конкурсе на лепшы турыстычны паход, трэцяй катэгорыі складанасці і восьмае — у Савецкім Саюзе. Калі б дапрацавалі справаздачу, то можна было б заняць і больш высокае месца. Але дакументы з такой прапановай прыйшлі мне з Масквы восенню 1989 года, калі я быў за мяжой.

Хадзіў я ў паходы з вучнямі новага майго класа і ў Германіі. Былі розныя падарожжы з начоўкамі ў нямецкіх лясах. Палатка, вогнішча. Колькі адразу паўстае ўспамінаў... Усплываюць твары раскіданых па ўсяму былому Саюзу вучняў. І прыходзіць шкадаванне, што не змог па розных прычынах здзейсніць мару таго часу: катэгарыйны паход уздоўж Эльбы, пачынаючы з Дрэздэна.

Вярнуўшыся на Радзіму, я зноў адзеў рукзак на плечы. Але ў якасці намесніка дырэктара па выхаваўчай рабоце я ўжо адказваў за выхаваўчы працэс усёй школы, а не толькі аднаго класа. Ведаючы не па словах вялікую карысць турысцка-краязнаўчай работы, я палічыў неабходным зрабіць яе адным з найбольш важных сродкаў выхавання падрастаючага пакалення. Якім чынам? Зразумела, што і да мяне ў школе існавала пэўная сістэма выхавання, але ў тыя гады яна мела патрэбу ў пэўных змяненнях у сувязі са значнымі пераменамі ў краіне, грамадстве. Таму праз некаторы час, праз усебаковы аналіз магчымасцей школы, мною была створана выхаваўчая праграма "Духоўнасць", за аснову якой узята маральна-эстэтычнае выхаванне, зыходзячы з яго педагагічнай універсальнасці.

Некаторыя асаблівасці гэтай праграмы закранаюцца ў маім артыкуле "Мы ідзем сваім шляхам" "Настаўніцкая газета" ад 29.06.1999 г.).

Галоўнай часткай гэтай праграмы стала турысцка-краязнаўчая работа. Для кожнай класнай паралелі, зыходзячы з узроставых асаблівасцей дзяцей, прынцыпаў паступовасці, паслядоўнасці і сістэмнасці, была распрацавана тэматыка экскурсій і паходаў, пастаўлены мэты іх рэалізацыі. Акрамя таго, у школьным турысцкім кутку для большасці прапанаваных паходаў і экскурсій ёсць адпаведныя распрацоўкі, прадастаўленыя станцыяй юных турыстаў, сабраныя з розных крыніц мною. Імі могуць карыстацца класныя кіраўнікі пры планаванні падарожжаў.

У пачатку кожнага паўгоддзя пры субяседаванні па планах выхаваўчай работы класныя кіраўнікі прадстаўляюць мне звесткі аб праведзеных і плануемых паходах і экскурсіях, якія даводзяцца да ўсяго педкалектыву. Трэба адзначыць, што летні выніковы паход з'яўляецца абавязковым. Выкананне плана знаходзіцца пад кантролем адміністрацыі школы.

Абавязковым перад падарожжам з'яўляецца таксама інструктаж. А ў верасні да Дня турызму прымяркоўваецца вечарына, дзе па выніках мінулага турыстычнага сезона выяўляюцца лепшыя планы і адзначаюцца затым (таксама ў матэрыяльным сэнсе) лепшыя класныя кіраўнікі.

Гэтыя крокі па падтрыманню належнага ўзроўню турысцка-краязнаўчай работы хаця і не з'яўляюцца чымсьці звышнеардынарным, тым не менш дазволілі, напрыклад, за мінулы год ажыццявіць класнымі кіраўнікамі 10 — 11 класаў каля 50 паходаў і экскурсій, у якіх прынялі ўдзел больш за 1000 вучняў. Мяркую, што гэта нямала для школы, дзе займаюцца 737 вучняў.

Вучні маладога класнага кіраўніка, выпускніцы нашай школы Д.М.Зібаравай, акрамя цікавых паходаў па родным краі, з'ездзілі ў Гродна, Брэст, Мір, Нясвіж. Былыя выпускнікі школы дзякуючы вопытнаму класнаму кіраўніку Т.І.Фядотавай абышлі і аб'ездзілі многія цікавыя мясціны Гродзенскай вобласці, пабывалі ў Мінску, Гродне, Жыровічах, а таксама ў Маскве і Ленінградзе.

Але ажыццяўленне якога-небудзь падарожжа не з'яўляецца канчатковай мэтай. Многія класныя кіраўнікі праводзяць пасля класныя гадзіны, як, напрыклад, класны кіраўнік Г.С.Раманава (7 "Б"). Яна правяла адкрытае выхаваўчае мерапрыемства для намеснікаў дырэктараў па выхаваўчай рабоце школ раёна па выніках экскурсіі ў Брэст, на якім дзеці асэнсоўвалі ўбачанае, прыводзілі новыя, самастойна здабытыя факты, і нават чыталі свае вершы.

Нельга не сказаць і пра тое, што вельмі карыснай для ўсіх школ раёна з'яўляецца дзейнасць станцыі юных натуралістаў (кіраўнік У.А.Башкіраў), якая дзякуючы упраўленню адукацыі не толькі не звузіла, але ў апошнія гады зрабіла нават больш змястоўнай сваю дзейнасць.

Пастаяннымі работнікамі станцыі на сёняшні дзень з'яўляюцца 11 чалавек, якія вядуць 22 гурткі розных накірункаў, працуюць таксама 9 сумяшчальнікаў са школ горада і раёна. Але існуюць і праблемы. Адна з іх — са школ знік "мужчынскі дух". І праблемы ў сувязі з гэтым узнікаюць не толькі ў турысцкай дзейнасці. І тым не менш не магу пагадзіцца з паважаным Яўгенам Шырокім, які ў артыкуле "Чым далей у лес" ("Настаўніцкая газета" ад 10.10.2000 г.) піша: "А якая з жанчыны падарожніца? У яе, акрамя работы, процьма спраў: муж, дзеці, уборка, мыццё, харчаванне для сям'і і іншыя клопаты пра хлеб надзённы". Усё гэта так, але менавіта дзякуючы перш за ўсё жанчынам, і сямейным і не, і маладым і не вельмі, школьны турызм пакуль яшчэ не памёр.

А тое, што школе, турызму патрэбны мужчыны, гэта — неабвержаны факт. Напрыклад, толькі ў верасні мінулага года на станцыю юных натуралістаў прыйшоў працаваць кіраўніком гурткоў па спартыўнаму арыентаванню Уладзімір Курловіч. Дзякуючы яго фанатызму, у добрым сэнсе гэтага слова, прайшлі VI этапаў горада Ваўкавыска па спартыўнаму арыентаванню. Неаднаразова выязджаў ён з вучнёўскімі камандамі на абласныя і рэспубліканскія спаборніцтвы. У верасні мінулага года ўдзельнічаў упершыню ў міжнародных спаборніцтвах у Мінску. Каманда Ваўкавыска выступіла годна, а Анатоль Бычак, дарэчы, вучань 6 класа нашай школы, заняў І месца ў Парк-спрынце. Акрамя таго, выступаючы затым у адкрытым першынстве Гродзенскай вобласці па спартыўнаму арыентаванню, выхаванцы Уладзіміра Аляксандравіча занялі другое агульнакаманднае месца. Асабліва для мяне прыемна, што там выступалі 9 вучняў сярэдняй школы №3.

Гэтыя факты я прывёў дзеля таго, каб сказаць, што наша школа цесна ўзаемадзейнічае са станцыяй. Хачу падкрэсліць, што, пачынаючы з 5 класа, усім вучням прапануецца займацца ў турысцкіх гуртках. Зараз у школе працуюць гурткі, якія ўзначальваюць як работнікі станцыі юных турыстаў, так і педагогі нашай школы. Яны ахопліваюць каля 60 вучняў з 5 па 11 класы, гэта ўсе, хто запісаўся ў гурткі і сістэматычна там займаецца. Дзеці не толькі набываюць турысцкія навыкі, ходзяць у паходы, ездзяць на экскурсіі, але пасля адпаведных трэніровак удзельнічаюць і ў спаборніцтвах па тэхніцы пешага турызму, арыентаванню. Лепшыя з іх затым абараняюць гонар школы на гарадскім турыстычным злёце. Дарэчы, апошнія тры гады каманда нашай школы была лепшай. Удзельнічалі мы і ў абласных спаборніцтвах, дзе займалі прызавыя месцы. А каб дасягнуць яшчэ лепшых вынікаў, патрэбны... так, грошы, выязныя трэніроўкі і, зноў жа, адданыя справе людзі, такія, як сацыяльны педагог школы П.В.Туманаў, які 5 гадоў быў кіраўніком турысцка-краязнаўчага летніка, які дзейнічае пры школе з 1994 года. Кожнае лета 40 — 45 вучняў 5 — 8 класаў не толькі знаёмяцца з асаблівасцямі жыцця турыста, але ажыццяўляюць і цікавыя падарожжы. Напрыклад, у апошнія гады яны былі ў Мінску, Хатыні, Нясвіжы, Жыровічах. Наведалі цудоўны этнаграфічны музей у вёсцы Гудзевічы Мастоўскага раёна і інш.

Вялікую дапамогу аказваюць нам у гэтым нашы шэфы, якія заўсёды прадастаўляюць транспарт. І перш за ўсё — прадпрыемства электрычных сетак (кіраўнік П.Н.Прохар).

Па выніках дзейнасці летніка выпускаюцца насценныя газеты, альбомы, вучні дзеляцца ўспамінамі на класных гадзінах, вечарынах.

Як вядома, на змену турысцка-краязнаўчай экспедыцыі "Мая Радзіма — СССР" у свой час прыйшла Усебеларуская экспедыцыя "Наш край", накірункі якой прапануюць больш глыбока пазнаваць гераічнае мінулае Роднай Беларусі, знаёміцца з яе гісторыяй, культурай, што і выкарыстоўваюць у сваёй рабоце настаўнікі нашай школы: Г.А.Баскакава, якая ўзначальвае клуб "Спадчына", Л.А.Шчарбакова, настаўніца гісторыі і інш.

З усяго, што я расказаў, можна ўбачыць, што ў нашай школе сапраўды існуе сістэма турысцка-краязнаўчай работы, якая ўлічвае сённяшнія рэаліі, чаго, на мой погляд, не хапае ў артыкуле Юрыя Аляксеева. Па вялікім рахунку, "сістэмы дзейнасці" як класнага кіраўніка я ў аўтара не ўбачыў. Магчыма, паважаны калега хацеў у адным артыкуле сказаць пра вельмі многае, набалелае, таму і не атрымалася цэласнай карціны. Гэта ў вялікай ступені датычыць усяго выхаваўчага працэсу, месца, ролі ў ім класнага кіраўніка, паколькі аўтар прэтэндуе менавіта на такі падыход.

Да таго ж, шляхі вырашэння некаторых праблем у выхаваўчым працэсе, якія прапаноўваюцца ў артыкуле, мне падаюцца не зусім слушнымі, а некаторыя з іх ужо знайшлі адлюстраванне ў дзяржаўных дакументах, якімі ўсё ж такі трэба кіравацца. Гэта і "Палажэнне аб класным кіраўніку агульнаадукацыйнай школы" (зборнік нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, №1. 1993 г.), на аснове якога можна распрацаваць асабісты кантракт. Яго форма прыводзіцца ў газеце "Рэспубліка" ад 19.01.2000 года Канцэпцыя выхавання дзяцей і вучнёўскай моладзі Рэспублікі Беларусь" ("Настаўніцкая газета" ад 22.02.2000 г.), праект якой быў надрукаваны ў газеце 13 мая 1999 г. для абмеркавання педагагічнай грамадскасцю. І перш за ўсё "Закон аб адукацыі", прыняты Вярхоўным Саветам у 1991 г., дзе адным з асноўных прынцыпаў дзяржаўнай палітыкі ў галіне адукацыі з'яўляецца прыярытэт агульначалавечых каштоўнасцей, "закладваць" які ў сістэму выхавання школьнай моладзі прапануе Юрый Аляксееў. Іншае пытанне, што ў сучасным грамадстве на так званыя "агульначалавечыя каштоўнасці" існуюць розныя погляды. Гэта можна ўбачыць у вышэйзгаданым артыкуле педагога Яўгена Шырокага.

Я згодны з настаўнікам-ветэранам Іванам Говарам, што "патрэбна не павага да гісторыі роднай Беларусі, а глыбокае, грунтоўнае яе вывучэнне і веданне" ("Настаўніцкая газета" ад 18.11.2000 г.). І я дадаў бы яшчэ: і мовы як жыватворнай крыніцы, дзякуючы якой не загінула непаўторная беларуская культура, захаваўся беларускі этнас.

Пра многія яшчэ праблемы, узнятыя ў артыкуле Ю.Аляксеева, а таксама ў артыкулах Яўгена Шырокага і Івана Говара хацелася б пагаварыць, падзяліцца вопытам, паспрачацца. Але зразумела, што гэта немагчыма з-за абмежавання газетнай плошчы.

Спадзяюся зрабіць гэта, калі атрымаецца, пры асабістых сустрэчах.

Аляксандр БОЦЬКА,
намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце сярэдняй школы №3 Ваўкавыска.

Прафесійная адукацыя

Аспекты псіхалагічнага суправаджэння

По ініцыятыве Рэспубліканскага інстытута прафесійнай адукацыі і пры непасрэдным удзеле яго Цэнтра выхаваўчай работы быў праведзены рэспубліканскі семінар "Праблемы псіхалагічнага суправаджэння прафесійнай адукацыі навучэнцаў ПТНУ". Яго ўдзельнікамі сталі метадысты абласных і Мінскага гарадскога вучэбна-метадычных цэнтраў прафесійнай адукацыі і педагогі-псіхолагі прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў рэспублікі. Базу для правядзення гэтага высокага форуму прадставіла адна з лепшых ПТНУ Гродзеншчыны — Гродзенскі прафесійна-тэхнічны каледж лёгкай прамысловасці, які ўзначальвае В.І.Хмяльніцкі. У семінары таксама ўдзельнічала кіраўніцтва Галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі, упраўлення адукацыі Гродзенскага аблвыканкама, супрацоўнікі РІПА.

Як зазначыла ва ўступным слове прарэктар па выхаваўчай рабоце Рэспубліканскага інстытута прафесійнай адукацыі, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт Аксана Папова, вельмі актуальнае значэнне ў сістэме ПТА набывае сёння выхаваўчы працэс. Важнейшай мэтай яго з'яўляецца развіццё творчай, усебакова развітай асобы, якая імкнецца да пастаяннага прафесійнага росту. Выхаваўчая сістэма навучальнай установы ПТА павінна ўяўляць сабою цэласны сацыяльны арганізм, які б абагульняў узаемадзеянне асноўных кампанентаў выхавання і ўвасабляў у сабе жыццё калектыву ўстановы, яго сацыяльна-псіхалагічны клімат. Сутнасць сучаснай выхаваўчай сістэмы ў навучальнай установе складаецца з арыентацыі ўсяго выхаваўчага працэсу на асобу навучэнца і педагога. У гэтым асноўную ролю адыгрывае педагог-псіхолаг.

Па меркаванні прарэктара А.С.Паповай, галоўнай мэтай функцыяніравання псіхалагічнай службы ў сістэме прафесійна-тэхнічнай адукацыі трэба лічыць псіхолага-педагагічнае суправаджэнне асобы навучэнца ў навучальна-выхаваўчым працэсе прафесійнай адукацыі, псіхалагічнае забеспячэнне педагагічнага працэсу, фарміраванне ў асобе псіхалагічнай гатоўнасці да самавызначэння, прафесійнай накіраванасці, якія ўключаюць у сабе асобаснае, сацыяльнае і прафесійнае развіццё. Як паказвае час, псіхалагічная служба значна спрые павышэнню эфектыўнасці навучання і выхавання ў прафтэхустанове, дапамагае ў фарміраванні сацыяльна актыўнай асобы. Педагог-псіхолаг накіроўвае сваю дзейнасць на дыягностыку асаблівасцей псіхафізіялагічнага, сацыяльна-псіхалагічнага і прафесійнага развіцця выхаванцаў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў. Гэтая работа заснавана на індывідуальным падыходзе да навучэнца, што дапамагае аператыўна выяўляць магчымыя адхіленні ў развіцці асобы і праводзіць неабходную псіхолага-педагагічную карэкцыю.

На думку выступоўцы, роля педагога-псіхолага ў навучальнай установе вызначаецца ў стварэнні тых псіхалагічных умоў, якія б спрыялі паспяховаму навучанню і шматбаковаму развіццю асобы, укараненню асобасна арыентаванага падыходу ў навучальна-выхаваўчы працэс. А ён з'яўляецца на сённяшні дзень прыярытэтным накірункам у прафтэхадукацыі.

Актуальным праблемам прафарыентацыі і прафкансультавання ў ПТНУ было прысвечана выступленне Галіны Малейка, дацэнта кафедры псіхалогіі прафесійнай адукацыі РІПА, кандыдата псіхалагічных навук.

Прафарыентацыйная работа педагога-псіхолага прафесійнай навучальнай установы звязана не толькі з прафесійнай адаптацыяй навучэнца, але і з арыентацыяй яго на пастаяннае павышэнне кваліфікацыі, засваення сумежных прафесій. Псіхолаг павінен у сваёй рабоце па прафесійнай арыентацыі ўдзяляць асобую ўвагу развіццю ў выхаванцаў прафесійна значных якасцей, знаёмству іх з патрабаваннямі адпаведнай прафесіі да псіхалагічных і псіхафізіялагічных асаблівасцей рабочых і спецыялістаў, развіццю прафесійных схільнасцей і здольнасцей. Для ажыццяўлення такой дзейнасці педагогу-псіхолагу мэтазгодна кіравацца кваліфікацыйнымі характарыстыкамі па адпаведных спецыяльнасцях і прымаць самы актыўны ўдзел у іх праставанні. Як зазначыла выступоўца, прафарыентацыйная работа ў новых тыпах прафесійных навучальных устаноў уключае ўдзел педагога-псіхолага ў распрацоўцы рэкамендацый па пераводу навучэнцаў на больш высокую ступень навучання і мэтазгоднасці фарміравання канкрэтнага навучэнца як спецыяліста сярэдняга і вышэйшага звяна. На думку дацэнта Г.Малейка, прафарыентацыйная работа педагога-псіхолага павінна ўключаць прафесійны прагноз, а таксама рэкамендацыі па прафесійным і асобасным росце навучэнцаў, удзел у распрацоўцы і выкарыстанне ў дзейнасці кваліфікацыйных характарыстык, работу па прафесійнай асвеце і прафесійным кансультаванні паступаючых у навучальныя ўстановы, пераводу навучэнцаў на наступныя ступені навучання, знаёмства выхаванцаў з прафесійна значнымі якасцямі асобы рабочых і спецыялістаў па адпаведных прафесіях і спецыяльнасцях, вывучэнне і развіццё прафесійных інтарэсаў і патрэбнасцей навучэнцаў, прафесійную арыентацыю навучэнцаў з улікам патрэбнасцей рэгіянальнага рынку працы ў кадрах рабочых і спецыялістаў, распрацоўку рэкамендацый па прафпрыгоднасці і прафесійным вызначэнні навучэнцаў.

У цэлым, зазначыла дакладчыца, такім чынам можна вызначыць галоўны этычны арыенцір у рабоце псіхолага-прафкансультанта — гэта пастаяннае культываванне права кожнага чалавека на пабудову унікальнага, паўнацэннага, творчага жыцця, але такога права, якое б ніяк не ўшчымляла падобных правоў іншых людзей. Гэта культываванне права быць самім сабою ў згуртаванні роўных.

Дацэнт кафедры псіхалогіі прафесійнай адукацыі РІПА, кандыдат псіхалагічных навук С.П.Цуранава ў сваім выступленні акрэсліла праблемы вывучэння ўзроўню сфарміраванасці навыку чытання навучэнцамі ПТНУ. У прыватнасці яна адзначыла, што даследаванні псіхолагаў і назіранні педагогаў-практыкаў выявілі недастатковы, а нярэдка і вельмі нізкі ўзровень сфарміраванасці такога важнейшага агульнавучэбнага навыку, як чытанне. Таму неабходна выкарыстоўваць тыя метады навучання, якія б дапамаглі справіцца з гэтай праблемай. Выступоўцай быў прадстаўлены цэлы шэраг практыкаванняў, якія дапамогуць навучэнцам пераадолець асноўныя недахопы тэхнікі чытання і разумення тэксту. Адметна, што некаторыя ПТНУ Мінска ўжо маюць немалы вопыт правядзення трэнінгаў, накіраваных на фарміраванне навыкаў рацыянальнай работы з кнігай. Педагог-псіхолаг навучальнай установы павінен дыягнасціраваць і карэкціраваць узровень сфарміраванасці навыкаў чытання навучэнцаў прафтэхустаноў.

У выступленні метадыста аддзела беспарапыннай псіхалагічнай адукацыі РІПА Ірыны Паўлавай была ўзнята праблема адаптацыі першакурснікаў прафесійна-тэхнічнай навучальнай установы.

Праблема адаптацыі падлетка ў новым асяроддзі на сённяшні дзень з'яўляецца вельмі актуальнай і вырашэнне яе выступае ў якасці выжнейшай умовы эфектыўнасці навучання. Гэта адаптацыя вызначаецца не толькі прыстасаваннем арганізма асобы падлетка да новых умоў, але і выпрацоўкай фіксіраваных спосабаў паводзін, якія дазвалялі б справіцца з цяжкасцямі.

На думку Ірыны Паўлавай, перыяд адаптацыі навучэнцаў ПТНУ першых курсаў з'яўляецца даволі складаным, таму што звязаны з істотным змяненнем мэты, характару, умоў дзейнасці, сацыяльнага акружэння, а таксама статуса і ролі будучага спецыяліста.

Найбольш важным з'яўляецца працэс адаптацыі першакурсніка да калектыву равеснікаў, таму што паспяховае ўваходжанне навучэнца ў калектыў характарызуецца з'яўленнем пачуцця ўпэўненасці ў адносінах з членамі калектыву і ў канчатковым выніку спрыяе фарміраванню правільнай арыенціроўкі сваіх паводзін.

Веданне заканамернасцей працэсу адаптацыі навучэнцаў ПТНУ дазваляе распрацаваць канкрэтныя мерапрыемствы па яго рэгуляванні. Гэта могуць быць арганізацыя і ўмовы вучэбнай і працоўнай дзейнасці, сацыяльна-псіхалагічны клімат, сістэма матэрыяльнага і маральнага стымулявання.

Магчыма прымяняць адаптацыйныя трэнінгі з навучэнцамі першых курсаў, якія спрыяюць адаптацыі да навучальнай установы, знаёмству членаў групы паміж сабой, з куратарам, майстрам, выкладчыкам, згуртаванню групы ў цэлым, а таксама зняццю агульнага напружання, трывожнасці, няўпэўненасці ў сабе.

Значная частка семінара была прысвечана рабоце яго ўдзельнікаў у секцыях, дзе былі прадстаўлены вядучымі спецыялістамі РІПА трэнінгі, дыскусіі, практыкумы, дзелавыя гульні.

Так, метадыстам аддзела беспарапыннай псіхалагічнай адукацыі РІПА Аленай Сутовіч была праведзена дзелавая гульня "Вобраз спецыяліста як вядучы кампанент прафесійнага станаўлення". Удзельнікі семінара мелі магчымасць азнаёміцца з распрацоўкай новых метадаў, форм і прыёмаў у фарміраванні вобраза ідэальнага спецыяліста ў навучэнцаў ПТНУ, са змяненнямі да патрабаванняў Прафесійна-кваліфікацыйнай характарыстыкі, у прыватнасці, да раздзела Прафесійна значныя ўласцівасці асобы. Акрамя гэтага, былі праведзены даследаванні і аналіз прадстаўленняў удзельнікаў семінара аб структуры, змесце і асаблівасцях прафесійнага эталона розных прафесій, яго сфарміраванасці ў навучэнцаў. І напрыканцы работы секцыі былі разгледжаны варыянты псіхалагічнага ўздзеяння на працэс фарміравання вобраза ідэальнага спецыяліста ў навучэнцаў.

Вялікую зацікаўленасць праявілі ўдзельнікі семінара ў час дыскусіі "Інфармацыйныя тэхналогіі ў дзейнасці педагога-псіхолага", якую вёў Віктар Галянкоў, начальнік аддзела псіхолага-педагагічнай дыягностыкі РІПА. Ён з'яўляецца кіраўніком распрацоўкі камп'ютэрнай сістэмы TESTER, якая з'яўляецца аўтаматызаваным рабочым месцам псіхолага і педагога. У гэтай сістэме рэалізаваны вялікі набор магчымасцей, пачынаючы са стварэння камп'ютэрных варыянтаў розных тэкстаў і экзаменатараў без дапамогі праграмістаў, тэсціравання, інтэрпрэтацыі вынікаў у шматлікіх формах, захавання дадзеных у інфармацыйнай базе і іншыя магчымасці, заканчваючы разлікам статыстыкі і атрыманнем розных даведак. Такая сістэма з'яўляецца прафесійнай, але не патрабуе высокай кваліфікацыі ў камп'ютэрнай галіне. Яна прайшла экспертызу і апрабацыю і вельмі неабходна ў навучальных установах, дзе псіхолагі і педагогі працуюць з вялікай колькасцю навучэнцаў і выкладчыкаў.

Як адзначыў Віктар Галянкоў, з дапамогай сістэмы TESTER комплексна аўтаматызуюцца многія задачы, з якімі сутыкаюцца псіхолагі і педагогі. Яна дазваляе павысіць якасць і эфектыўнасць работы псіхолагаў. Педагогі могуць атрымаць інструмент, які дазваляе ствараць і выкарыстоўваць камп'ютэрныя варыянты экзаменатараў па прадметах. Гэтая сістэма паказала высокую эфектыўнасць і пры прыёме экзаменаў.

У абмене вопытам па пытанні псіхалагічнага суправаджэння вучэбна-выхаваўчага працэсу ў ПТНУ выступалі педагогі-псіхолагі ВПВ электронікі Гомеля, ВПВ гандлю Брэста, ПТВ №134 Віцебска, метадысты Магілёўскага абласнога і Мінскага гарадскога вучэбна-метадычных цэнтраў прафесійнай адукацыі.

Трэба дадаць, што на такім жа высокім узроўні, эфектыўна і насычана прайшоў пры актыўным удзеле РІПА і рэспубліканскі семінар па праблемах псіхалагічнага суправаджэння вучэбна-выхаваўчага працэсу ў навучальных установах сярэдняй спецыяльнай адукацыі. На гэты раз яго ўдзельнікаў сустракаў Мінскі дзяржаўны гандлёвы каледж, якім кіруе А.К.Лягчылаў.

Ала КЛЮЙКО.

Супрацоўніцтва

А мы захаваем чысціню Беларусі?

Нядаўна на базе Узденскай санаторнай школы-інтэрната прайшоў двухдзённы экалагічны семінар, удзельнікамі якога былі педагогі школ і дашкольных устаноў раёна. Ім была прадастаўлена магчымасць паслухаць лекцыі шведскага эколага, педагога, прадстаўніка фонду "Захаваем чысціню Швецыі" Стэфана Свангберга. Падобныя семінары ў Беларусі праводзіліся другі год і прайшлі пакуль толькі ў Мінску, Пінску, Маладзечне, і цяпер вось пашанцавала нашаму невялікаму гарадку: спадар Свангберг прыехаў у Узду.

Удзельнікаў семінара цёпла павітаўшы намеснік старшыні Узденскага райвыканкама М.М.Лапотка, загадчык аддзела адукацыі П.Л.Мотыль. Іх падрабязна пазнаёміў з раёнам, яго экалагічным развіццём.

У першы дзень работы семінара было арганізавана некалькі гульнявых сітуацый. Выкарыстоўваліся слайды, дыяграмы, іншая наглядная. Затым удзельнікі пабывалі на ўроку біялогіі санаторнай школы-інтэрната, дзе выкладае Марыя Самуілаўна Гілеўская. Шведскі калега высока ацаніў вопыт беларускай настаўніцы ў экалагічным выхаванні вучняў праз прадмет.

На другі дзень работы Стэфан Свангберг падрабязна расказаў пра фонд "Захаваем чысціню Швецыі", які мае сваёй мэтай павышэнне індывідуальнай адказнасці за ахову навакольнага асяроддзя, барацьбу з засмечваннем, садзейнічанне перапрацоўцы адходаў. З дапамогай слайдаў замалёваў ён пазнаёміў удзельнікаў семінара з нацыянальным паркам Швецыі.

Вясной тут таксама плануецца такі ж рэгіянальны семінар, пасля чаго група яго ўдзельнікаў пройдзе стажыроўку ў Швецыі.

НА ЗДЫМКУ: Стэфан Свангберг падчас работы семінара.

Тэкст і фота Міхаіла БУЛАТА, супрацоўніка ўдзенскай райгазеты "Чырвоная зорка".

Экскурс–падручнік

Чалавек. Грамадства. Дзяржава

Вучэбны дапаможнік для 9 класа агульнаадукацыйнай школы з беларускай мовай навучання пад рэдакцыяй доктара філасофскіх навук, прафесара Ю.А.Харына

(Працяг. Пачатак у №№ 3, 4)

§3 Чалавек — "жывая супярэчнасць"

Што ж такое чалавек?

Здавалася б, гэтае пытанне не павінна быць для вас цяжкім: кожны з нас чалавек, і мы ведаем пра сябе не так ужо і мала. Аднак пасля сказанага аб "колах быцця" чалавека вы, хутчэй за ўсё, ужо думаеце некалькі інакш. Сапраўды, што ў вызначэнні чалавека галоўнае?

Тое, што кожны з людзей — асаблівы мікракосм, што ў кожным індывідыуме выяўляецца "касмічная супярэчнасць" (К.Юнг)? Ці погляд, што людзі — гэта не больш чым жывёлы, з'яўляюцца правільным? Існуе шмат поглядаў наконт гэтага. Аўстрыйскі псіхолаг З.Фрэйд, напрыклад, лічыў, што "чалавек — істота са слабым інтэлектам, ім валодаюць яго пачуцці". Шматлікія рэлігійныя мысліцелі ўпэўнены, што чалавек — гэта "надзеленая духам жывая істота". Для К.Маркса чалавек быў цікавым у першую чаргу як грамадская істота.

Чые ж погляды слушныя? І ці можна ўвогуле адназначна ахарактарызаваць чалавека?

Напэўна, зразумець яго адрозненне ад усіх іншых жывых істот нам можа дапамагчы (памятаючы аб ужо вядомых "колах" чалавечага быцця) дыялектычны падыход да тлумачэння рэчаіснасці, які ўзнік яшчэ ў старажытнай філасофіі. Гэта азначае — успрымаць усе з'явы і прадметы ў іх узаемасувязі, змяненнях і развіцці. Так, у адносінах да чалавека трэба зыходзіць з яго цэласнасці як дзіўнай, шматграннай істоты.

Цяжка нават уявіць, якія толькі характарыстыкі не даюцца Чалавеку! Аказваецца, што мы не толькі з выгляду homo sapiens, але і з'яўляемся носьбітамі цэлага комплексу іншых чалавечых якасцей. Вось некаторыя з іх: ***Чалавек*** — гэта істота разумная, якая пазнае, мысліць, сумняваецца, спажывае, кахае, гуляе, служыць мерай усіх рэчаў, філасофствуе, гаворыць, спадзяецца, смяецца, адмаўляе, дзейнічае, памыляецца, істота валявая, натуральная, культурная, гаспадарчая, палітычная, з палавымі інстынктамі, маральная, грамадская, свабодная, рэлігійная, цудоўная, творчая, інфармаваная і... неразумная. Так, на жаль, неразумнасць у розных відах — таксама не вельмі рэдкая з'ява ў нашым жыцці.

Што ж з гэтага спісу мы возьмем для вызначэння чалавека?

Вам, напэўна, зараз становіцца зразумела, што наўрад ці магчыма аб існасці чалавека выказвацца ў адназначных выразах. "Колы" чалавечага быцця складаныя і пераплеценыя, праявы чалавечай асобы невычэрпныя. Як цудоўна выказаўся амерыканскі псіхолаг Карл Роджэрс, "чалавек — гэта працэс, які цячэ, а не застылая, статычная існасць; гэта бягучая рака змен, а не кавалак цвёрдага матэрыялу; гэта суквецце магчымасцей, якое ўвесь час мяняецца, а не застылая сума характарыстык". Таму давайце пакуль адмовімся ад пошукаў дасканалай формулы чалавека. Тым больш, што, як дакладна сказаў французскі вучоны Блез Паскаль: "Прырода чалавека ў тым, каб увесь час ісці наперад". Да самаразвіцця яго падштурхоўваюць перш за ўсё яго патрэбнасці, інтарэсы, мэты, ідэалы, якія таксама ўвесь час мяняюцца. Свае памкненні людзі часцей за ўсё рэалізуюць з вялікімі цяжкасцямі, яны перамагаюць рознага кшталту перашкоды, вырашаюць жыццёвыя праблемы, якія ўзнікаюць пастаянна.

Чалавек — істота дапытлівая

Праблема ўзнікае там, дзе нам патрабуецца нешта, калі ў нашых ведах узнікае супярэчнасць.

Супярэчнасць — адна з самых важных філасофскіх катэгорый. Яна звязана з выразам "дыялектыка" (ад. грэч. dialektike — майстэрства весці размову, спрэчку), які ўжо ўказвае на супярэчнасць.

Яшчэ ў глыбокай старажытнасці людзі заўважылі, што не толькі ў простай размове, але і ва ўсім, што адбываецца ў свеце, ёсць супрацьлегласці. У Старажытным Егіпце, напрыклад, існаваў міф аб барацьбе Асірыса і яго сына Гора, якія ўвасаблялі добры пачатак (святло), са злым богам Сетам — носьбітам зла і цемры. У Старажытнай Індыі галоўны з багоў Індра — бог маланак і грому — змагаўся з дэманамі цэмных сіл і хаосу. У міфалогіі Кітая сцвярджалася, што свет і ўсё існуючае — вынік дзеяння і сутыкнення супрацьлеглых сіл Інь Ян — супрацьлегласці дабра і зла, прыгажосці і агіднасці, праўды і хлусні, мужчыны і жанчыны, Сонца і Месяца, Неба і Зямлі, асалоды і пакут, сумленнага і несумленнага, левага і правага, ладу і цяпла і г.д.

З супярэчнасцямі мы маем справу тады, калі ў адным і тым жа прадмеце выяўляюцца ўзаемавыключальныя ўласцівасці ці дзеянні. Неаддзельныя, напрыклад, у магніце плюс і мінус. Атамы хімічных элементаў складаюцца са станоўча зараджаных ядраў і электронаў з адмоўным зарадам. У жывым арганізме праходзяць процілеглыя працэсы засваення і разбурэння рэчыва.

Старажытнагрэчаскі мысліцель Геракліт (VI — V стст. да н.э.) сцвярджаў, што супярэчнасці ёсць рухаючы пачатак станаўлення рэчаў, прычына іх узнікнення і пагібелі. Ён запэўніваў, што ў прыродзе варожае спалучаецца, а з таго, што разыходзіцца, узнікае цудоўная гармонія, і ўсё знаходзіцца ў вечнай барацьбе. Праз шмат стагоддзяў нямецкі філосаф Гегель (1770 — 1831 гг.) выказваў тую ж думку — менавіта супярэчнасці падштурхоўваюць усе ў свеце да змен. Некаторыя палажэнні з вучэння Гегеля ўспрыняў Карл Маркс. Ён паказаў, што супярэчнасці — крыніца і рухаючая сіла гістарычнага працэсу, а чалавек жыве ў свеце, поўным супрацьлегласцей.

Супярэчнасці выяўляюцца там, дзе ўзнікае пытанне. А чалавек увогуле — дапытлівая істота. Любое пытанне — гэта знак неўразумення, здзіўлення, недахопу інфармацыі, неабходнасці новых ведаў, удакладнення паняццяў. Пытанні і адказы, сцвярджэнні і адмаўленні падштурхоўваюць нашу думку да развіцця.

Супярэчнасці чалавечага быцця

Мы толькі што гаварылі, што свет і ўсё існуючае ў ім складаецца з супрацьлегласцей, ці супярэчнасцей. Ды і сам чалавек — суцэльная "жывая супярэчнасць". Ужо нашы патрэбнасці — гэта свет супярэчнасцей, якія перажываюцца людзьмі пачуццёва. І калі ў жывёл патрэбнасці абмяжоўваюцца толькі іх біялагічнай сферай існавання, то ў людзей усё значна складаней.

Яшчэ з курса 8-га класа мы засвоілі, што мае "Я" шматаблічнае — "Я-рэальнае", "Я-ідэальнае", "Я-мінулае" і г.д. Мы радуемся і гневаемся, адчуваем страх і праяўляем смеласць, сумняваемся і верым, жывём, як падказвае сумленне, і адчуваем яго "пакуты". Людзі часта думаюць адно, гавораць другое, а робяць нешта трэцяе. У ведах чалавека спалучаюцца ісціна і памылка, давер і падазронасць, логіка і фантазія, пачуцці і розум, асабістыя прыхільнасці і агульныя каштоўнасці. Усё гэта толькі некаторыя праявы *ўнутраных супярэчнасцей* чалавека.

А ёсць яшчэ і шматгранныя грамадскія адносіны людзей, якія ствараюць тое ўласнае "кола быцця", дзе чалавек сцвярджае сябе як суб'ект права і сацыяльных дзеянняў, як грамадзянін, як спажывец і творца культуры.

Сфера грамадскага жыцця — гэта асаблівыя і, бывае, вельмі вострыя супярэчнасці і супрацьлегласці. Аб іх трэба ведаць, каб умець пераадолець цяжкасці, якія яны параджаюць.

Кожны з нас адчувае на сабе ціск сацыяльных супярэчнасцей. Гэта могуць быць супярэчнасці паміж асобай і грамадствам, паміж групамі людзей, класамі, этнасамі, нацыямі, дзяржавамі і інш. З-за чаго ўзнікаюць супрацьлегласць інтарэсаў і супярэчнасці паміж людзьмі? З-за маёмасці, улады, доступу да крыніц рэсурсаў і інфармацыі. Супрацьлегласць інтарэсаў вялікіх груп людзей выклікае класавую барацьбу і нацыянальныя канфлікты, з'яўляецца прычынай войн і рэвалюцый.

Супярэчнасці і барацьба — неад'емная частка чалавечага жыцця. Чалавек сцвярджаў сябе ў проціборстве з прыродай. Пераадольванне памылак і невуцтва ператварала веды ў стваральныя сілы грамадства. Імкненне народных мас да свабоды і духоўных каштоўнасцей спрыяла прагрэсу чалавечай цывілізацыі.

Ці асуджаны людзі на барацьбу адзін з адным? Чым больш супярэчнасцей, тым лепш? Мы бяссільныя перад супярэчнасцямі?

Вядома, не. *Чалавек — істота хаця і супярэчлівая, але гарманічная і цэласная.* Ён у стане ўціхамірыць жаданні, дзейнічаць у адпаведнасці з пачуццём доўгу і не паддавацца злачынным спакусам, тварыць дабро і адвяргаць зло. Чалавек можа рэгуляваць уласныя супярэчнасці, не дапускаць іх развіцця ў рэзкія канфлікты з іншымі людзьмі.

Яшчэ ў большай меры гэта датычыцца сацыяльных працэсаў. Зараз, на парозе пераходу да *інфармацыйна-электроннай* цывілізацыі, сілавыя формы барацьбы асабліва непрымальныя і вельмі небяспечныя. Наша планета перанасычана ядзернымі і іншымі пачварнымі магчымасцямі сусветнага вынішчэння. Таму ў вырашэнні сацыяльных супярэчнасцей паміж людзьмі, краінамі і дзяржавамі трэба імкнуцца да пошуку агульнасці мэт і спалучэння розных інтарэсаў, да кампрамісаў і негвалтоўных дзеянняў.

Вывады. 1. *Чалавек у сваіх праявах шматгранны, яго існасць нельга вычарпаць якім-небудзь адным вызначэннем. 2. Імпульсы, што падштурхоўваюць да развіцця, зыходзяць з супярэчнасцей. 3. Філасофскае вучэнне аб супярэчнасцях называюць дыялектыкай. 4. Чалавек існуе ў свеце супярэчнасцей і сам ёсць "жывая супярэчнасць".*

Слоўнік

Дыялектыка — філасофскае вучэнне, якое разглядае з'явы рэчаіснасці ў іх узаемасувязі і развіцці, у адзінстве супрацьлеглых уласцівасцей.

Кампраміс — узаемныя ўступкі пры вырашэнні супярэчнасцей паміж людзьмі.

Супрацьлегласці — уласцівасці прадмета, якія выключаюць адна адну.

Супярэчнасць — паняцце дыялектыкі, якое абазначае ўзаемадзеянне супрацьлегласцей у прадмеце як адным цэлым.

1. Якія існуюць адказы на пытанне "Што такое чалавек"?

2. Што такое супярэчнасць?

3. У чым праяўляюцца супярэчнасці чалавечага існавання?

Практыкум

Падумайце

1. Маё вызначэнне чалавека такое: чалавек — жывёла, якая смяецца. Камп'ютэр не смяецца, мурашкі не смяюцца, пчолы не смяюцца; чалавек адзіны, хто можа смяяцца.

Бхагван Гры Раджыні

Вы згодны з такім вызначэннем чалавека?

2. Ёсць супярэчнасці, якія арганічна ўваходзяць у асобу чалавека. Гэтыя супярэчнасці прадугледжваюць не толькі безупыннае вырашэнне, але адначасова і адмаўленне... Менавіта гэтыя супярэчнасці даюць магчымасць зноў і зноў актуалізаваць так званыя "адвечныя пытанні" жыцця, агульначалавечыя каштоўнасці.

Парадак і хаос, жыццё і смерць, ідэал і рэальнасць, свабода і неабходнасць, узаеміны і адасабленне, суб'ектыўнае і аб'ектыўнае, рацыянальнае і ірацыянальнае — гэта яшчэ не поўны пералік супярэчнасцей, якія ўвесь час вырашаюцца і будуць вырашацца. Яны з'яўляюцца зарукай духоўнага аднаўлення, бадзёрасці і жыццёвага драматызму. Майстэрства чалавека ў тым, каб гэтыя адвечныя супярэчнасці дапаўнялі адна адну, надавалі каштоўнасць і сэнс чалавечай дзейнасці і чалавечаму жыццю. Без вырашэння гэтых супярэчнасцей немагчыма спасцігнуць сэнс барацьбы дабра і зла, любві і нянавісці, цудоўнага і агіднага, праўды і хлусні, улады і сумлення. (Милтс А.А.Гармония и дисгармония личности. М., 1990. С. 202 — 203).

Аўтар лічыць, што такія "адвечныя супярэчнасці" чалавекам не могуць быць канчаткова вырашаны. А як лічыце вы?

Тэмы творчых сачыненняў

1. Як я разумею — што такое чалавек?

2. Быць, мець, здавацца — што больш важнае для нас?

3. Чалавек у свеце супярэчнасцей.

Прыслухаемся

Чалавеку заўсёды больш да сэрца чалавек, чым анёл.

Г.Лесінг

Жыццё наша ёсць барацьба.

Еўрыпід

Жыццё — барацьба, у барацьбе — шчасце.

І.А.Ганчароў

Сэнс нашага жыцця — безупынны рух.

Якуб Колас

Жыццё ідзе наперад супярэчнасцямі, і жывыя супярэчнасці ў шмат разоў багацейшыя, рознабаковыя, змястоўныя, чым розуму чалавека здаецца спачатку.

У.І.Ленін

Што можна прачытаць

Фромм Э.Человек для себя. Мн., 1992.

Философия /Под ред. Ю.А.Харина. Мн., 2000.

Гэта трэба ведаць кожнаму

О декларировании совокупного годового дохода

"Подоходный налог — это один из основных налогов, которые уплачивают физические лица в нашей республике. Порядок исчисления и уплаты налога регулируется Законом Республики Беларусь "О подоходном налоге с физических лиц".

В основу действующей редакции Закона заложен принцип справедливости налогообложения. Все плательщики налога поставлены в равные условия и с одинаковых доходов уплачивают одинаковые налоги. Реализовать данный принцип позволило то, что в качестве объекта налогообложения принимается совокупный годовой доход физического лица.

В течение календарного года все физические лица уплачивают подоходный налог одновременно с получением дохода. Размер налога определяется согласно установленным ставкам.

В зависимости от вида получаемых доходов Законом установлено три метода определения налога.

В первую очередь, это исчисление налога исходя из шкалы прогрессивных ставок, в соответствии с которой сумма налога зависит от размера полученного дохода (чем больше доход, тем больше процент изъятия). Размер налога в зависимости от размера полученного дохода может колебаться в пределах от 9 до 30 процентов.

Для некоторых видов доходов Законом установлен особый порядок налогообложения.

По ставке 15% облагаются:

- доходы в виде дивидендов по акциям;

- доходы, получаемые при распределении прибыли (дохода) юридического лица, в том числе в виде процентов на вклады физических лиц в уставном фонде (имуществе);

- доходы, образующиеся в результате ликвидации или реорганизации юридических лиц, а также в результате изменения доли (пая) физического лица;

- доходы, полученные за выполнение общественных обязанностей в избирательных комиссиях, комиссиях по референдуму и комиссиях по проведению голосования об отзыве депутата.

По ставке 40% облагаются налогом доходы, в виде авторских вознаграждений, выплачиваемых наследникам авторов и наследникам лиц, являвшихся субъектами смежных прав, повторно (неоднократно).

И, наконец, по определяемым Президентом Республики Беларусь и (или) Правительством Республики Беларусь видам деятельности устанавливаются фиксированные (твердые) суммы подоходного налога. Данный вид налога устанавливается в минимальных заработных платах.

Далее речь пойдет только о доходах, налогообложение которых производится по прогрессивным ставкам. Так как доходы, для которых Закон устанавливает особый порядок налогообложения, не включаются в совокупный годовой доход физических лиц.

Все физические лица уплачивают подоходный налог одновременно с получением дохода: источник выплаты дохода (юридическое лицо или индивидуальный предприниматель) удерживает налог и перечисляет его в бюджет, а если доход получен от физических лиц, за границей или из-за границы, то налоговый орган исчисляет подлежащую уплате сумму налога на основании декларации физического лица.

Возникает справедливый вопрос. Так зачем же тогда по окончании года производить перерасчет подоходного налога и представлять декларацию?

Причина на самом деле одна — соблюдение принципа справедливости налогообложения, о котором мы уже говорили.

Физическое лицо получало доходы из нескольких источников и в каждом из них уплачивало налог по ставке 9%. Если бы все эти доходы были получены в одном месте, то ставка налога была бы 15%. Следовательно, такое неравенство должно быть устранено, и для этого необходимо произвести перерасчет налога исходя из общего дохода, полученного из всех источников.

Кроме того, при исчислении налога в течение года гражданину могут не быть предоставлены все льготы по налогу, на которые он имеет право, или при исчислении налога не учитывались понесенные физическим лицом расходы. В результате подоходный налог уплачен в большем размере, чем это предусмотрено Законом. Следовательно, необходимо произвести перерасчет налога и вернуть физическому лицу излишне уплаченный налог.

Конечно же, все эти примеры очень условны, но они помогают понять принцип, а это главное.

Так что же такое декларация о совокупном годовом доходе?

Декларация представляет собой письменное заявление налогоплательщика на бланке установленной формы о полученных в течение календарного года доходах, произведенных расходах, связанных с получением этих доходов, а также о суммах льгот, право на которые имеет гражданин, подающий декларацию.

От представления декларации освобождаются физические лица, получившие в отчетном календарном году:

1) доходы только по месту основной работы (службы, учебы), даже если в течение календарного года оно менялось. Дело в том, что Закон предусматривает обязанность физического лица представлять по новому месту основной работы справку о полученных им доходах, предоставленных льготах и уплаченных суммах налога по прежнему месту работы. Указанные в справке суммы учитываются при дальнейшем исчислении налога. Таким образом, источник выплаты сам производит перерасчет налога исходя из совокупного годового дохода. Исключение составляют только случаи, когда после увольнения работнику выплачивались какие-либо доходы. Это и понятно. Если эти доходы не были включены в справку, то они не были учтены источником выплаты и при исчислении налога с совокупного дохода. Следовательно, окончательную корректировку должен сделать налоговый орган;

2) доходы только от одного источника (юридического лица или предпринимателя) по гражданско-правовым договорам;

3) только доходы, не подлежащие налогообложению.

К таким доходам, в частности, относятся:

- пособия по государственному социальному страхованию и государственному социальному обеспечению;

- алименты, получаемые физическими лицами;

- стипендии, получаемые в соответствии с законодательством Республики Беларусь;

- все виды получаемых пенсий (за исключением дополнительных пенсий, выплачиваемых на условиях добровольного страхования дополнительных пенсий, страховые взносы по которым перечислялись за счет остающейся в распоряжении юридических лиц и индивидуальных предпринимателей прибыли);

- доходы за сдачу крови, другие виды донорства;

- доходы, получаемые от реализации драгоценных металлов и драгоценных камней юридическим лицам, имеющим специальное разрешение;

- денежные пособия, стоимость путевок (компенсация), выдаваемые государством физическим лицам, пострадавшим в связи с аварией на Чернобыльской АЭС;

- доходы, получаемые в возмещение вреда при утрате трудоспособности, связанной с увечьем или иным повреждением здоровья, а также в связи с потерей кормильца;

- доходы, получаемые от продажи в течение пяти лет принадлежащих им на праве собственности одной квартиры; одного жилого дома; одной дачи; одного садового домика с хозяйственными постройками; одного гаража; одного земельного участка;

- доходы от продажи в течение календарного года одного автомобиля или другого транспортного средства;

- доходы от продажи иного имущества (за исключением ценных бумаг), кроме доходов от продажи этого имущества при осуществлении предпринимательской деятельности;

- доходы от реализации продукции животноводства (кроме пушного звероводства), растениеводства и пчеловодства, за исключением доходов от реализации женьшеня; цветов; рассады и семян цветов; рассады саженцев, семян декоративных культур;

- доходы в виде наследства, получаемые близкими родственниками умершего: детьми, супругом (супругой), родителями, родными братьями и сестрами, дедом и бабкой. Доходы, получаемые в виде наследства внуками и правнуками, не облагаются налогом только в случае, если они являются наследниками по закону;

- доходы, получаемые в результате дарения от близких родственников;

- гуманитарная помощь;

- проценты и выигрыши по вкладам в белорусских рублях и доходы по счетам и вкладам в иностранной валюте;

- Государственные премии;

- вознаграждения за сдачу в доход государства кладов;

- стоимость призов, получаемых спортсменами за участие в международных и республиканских соревнованиях;

- доходы, получаемые по облигациям Национального банка Республики Беларусь, номинированным в свободно конвертируемой валюте, и ценным бумагам местных целевых облигационных жилищных займов;

- материальная помощь, оказываемая в связи со стихийными бедствиями, чрезвычайными и другими обстоятельствами;

- зачисляемые на счета физических лиц в учреждениях банков суммы на стационарное лечение при наличии документов, подтверждающих необходимость такого лечения;

- пособия по безработице;

- стоимость путевок в оздоровительные учреждения для детей в возрасте до 18 лет;

- доходы, получаемые от сдачи лекарственных растений, ягод, грибов, орехов, другой дикорастущей продукции юридическим лицам и предпринимателям, имеющим специальное разрешение (лицензию);

- доходы, получаемые от сдачи юридическим лицам вторичного сырья.

Некоторые доходы, получаемые физическими лицами, не облагаются подоходным налогом в случае, если их размер не превышает установленные Законом пределы;

- доходы, получаемые в результате дарения от физических лиц, постоянно находящихся на территории Республики Беларусь, в пределах двухсот минимальных заработных плат по каждому подарку, но не более пятисот минимальных заработных плат в год;

- стоимость призов в денежной и натуральной форме, получаемых на конкурсах и соревнованиях, в размере до двадцати минимальных заработных плат;

- материальная помощь, включая надбавки к пенсиям, выплачиваемая юридическими лицами и предпринимателями пенсионерам, ранее у них работавшим, в пределах двадцати минимальных заработных плат;

- материальная помощь, подарки и другие средства на цели социальной защиты, выплачиваемые из средств профсоюзной организации членам этих организаций, в размере до двадцати минимальных заработных плат;

- благотворительная помощь в денежной и натуральной форме в пределах до трехсот минимальных заработных плат в течение года.

Суммы превышения необлагаемых пределов включаются в совокупный годовой доход и облагаются подоходны налогом. Например, если физическое лицо получало в течение года только доходы по месту основной работы и помимо этого получило благотворительную помощь в размере 500 минимальных заработных плат (размер льготы — 300), то ему необходимо представить декларацию о совокупном годовом доходе;

4) доходы, общая сумма которых не превышает размер, исчисление налога, с которого производится по минимальной ставке. На сегодняшний день это 652080 рублей. Необходимо помнить, что шкала ставок зависит от размера установленной Правительством минимальной заработной платы и, при ее изменении, изменится и размер дохода, облагаемого по минимальной ставке;

5) только доходы, для которых Закон предусматривает особый порядок налогообложения и которые не включаются в совокупный годовой доход. Выше об этом уже говорилось, что это за доходы и как они облагаются.

Физические лица освобождаются от подачи декларации, если выполняется хотя бы одно из вышеперечисленных условий. Кроме того, если помимо доходов от одного источника физическое лицо получило доходы, которые не облагаются налогом или доходы, для которых установлен особый порядок налогообложения, то декларация также не представляется.

Например, если помимо доходов по месту основной работы физическое лицо получило подарок от близкого родственника, а также дивиденды по акциям, то представлять декларацию не требуется. Не представляют декларацию и пенсионеры, получающие помимо пенсии доходы только от одного источника, материальную или благотворительную помощь и т.п. доходы.

Не освобождаются от представления декларации, независимо от размера полученного дохода, физические лица, осуществляющие предпринимательскую деятельность без образования юридического лица, в том числе частную нотариальную деятельность, а также лица, налогообложение доходов которых производится налоговыми органами (доходы от физических лиц, за границей или из-за границы и т.п.).

Для тех же, кому представлять декларацию необходимо, Закон предусматривает ряд обязанностей.

Прежде всего, необходимо зарегистрироваться в качестве налогоплательщика в налоговом органе. Для этого нужно не позднее 15 февраля подать в инспекцию Государственного налогового комитета по месту постоянного жительства заявление на присвоение учетного номера налогоплательщика установленной формы, бланк которого бесплатно выдается физическому лицу. На основании заявления налоговый орган присваивает гражданину учетный номер налогоплательщика (УНН). Извещение о присвоении УНН и является подтверждением регистрации в качестве налогоплательщика. Тем физическим лицам, которым УНН уже присвоен (в прошлом году или раньше), повторно подавать заявление не надо.

Еще одна, не менее важная обязанность физического лица — вести учет своих доходов. Учет ведется в произвольной форме (за исключением индивидуальных предпринимателей, для которых установлены обязательные формы учета доходов и расходов, связанных с осуществлением предпринимательской деятельности). Вместе с тем хотелось бы дать несколько рекомендаций, следуя которым физические лица избавят себя от возможных проблем с декларированием совокупного годового дохода.

Для заполнения декларации потребуются следующие данные:

- наименование источника выплаты (юридического лица или индивидуального предпринимателя (Ф.И.О. предпринимателя, номер свидетельства о государственной регистрации, кем и когда выдано свидетельство);

- дата выплаты дохода;

- размер начисленного дохода;

- размер удержанного налога;

- размер предоставленных льгот;

- размер расходов, связанных с извлечением доходов.

Основанием для ведения учета должны служить справки, которые в соответствии с Законом юридические лица и предприниматели обязаны выдавать одновременно с выплатой дохода не по месту основной работы, а также договоры с физическими лицами, контракты с иностранными юридическими лицами, выписки со счета физического лица (если доход был получен в безналичной форме) и другие документы.

Наибольшее внимание при ведении учета следует уделить расходам. Закон предусматривает, что для лиц, получивших авторские вознаграждения, доходы от сдачи в аренду, в наем имущества, в том числе жилых (нежилых) помещений, доходы от реализации имущества, совокупный годовой доход уменьшается на сумму *документально подтвержденных* расходов, связанных с получением этих доходов.

Из доходов, получаемых физическими лицами в виде авторских вознаграждений, исключаются расходы, связанные с приобретением материалов, использованных при создании произведения, содержание творческих мастерских, расходы на рекламу и т.п. Все эти расходы исключаются из налогооблагаемого дохода налоговым органом только при наличии подтверждающих документов (договоров, счетов, квитанций) в размере, не превышающем доходы, начисленные в виде вознаграждений за соответствующий объект авторского права. Если документы, подтверждающие произведенные расходы отсутствуют, то из полученных доходов исключаются расходы в пределах установленных норматив. Например, для художественно-графических произведений, фоторабот для печати, произведений архитектуры и дизайна, нормативов установлен в размере 30% от суммы начисленного вознаграждения.

Из доходов, получаемых от сдачи имущества в аренду, исключаются документально подтвержденные расходы, связанные с этим имуществом и понесенные в период его нахождения в пользовании арендатора. Это может быть оплата коммунальных услуг (для жилых помещений), суммы, израсходованные на ремонт сдаваемого имущества. Однако в каждом конкретном случае состав и размер расходов зависит от условий заключенного договора аренды.

При получении доходов от отчуждения имущества исключаются расходы, понесенные при приобретении этого имущества (стоимость имущества при приобретении, расходы, связанные с оформлением имущества в собственность (суммы уплаченных государственных пошлин, нотариальных тарифов, сборов), а также расходы, связанные с улучшением имущества (ремонт, реконструкция, переоборудование и т.п.).

Состав, размеры и порядок исключения перечисленных расходов утвержден совместным приказом Государственного налогового комитета, Министерства экономики, Министерства статистики и анализа, Министерства финансов, Министерства культуры, Министерства предпринимательства и инвестиций от 28 июля 1999 г. № 185/73/174/204/262/102 с изменениями и дополнениями от 3 марта 2000 г. № 11/38/13/11/3/1.

И, наконец, пожалуй, самая главная обязанность физического лица — представить не позднее 1 марта в налоговый орган по месту регистрации в качестве налогоплательщика Республики Беларусь декларацию о совокупном годовом доходе за истекший календарный год. В случае, если после подачи декларации физическое лицо обнаружило в декларации ошибки, то Закон дает возможность представить уточненную декларацию в срок до 15 апреля.

Декларация должна быть заполнена и подписана лично физическим лицом. Представить ее в налоговый орган можно лично либо через доверенное лицо (при наличии доверенности, оформленной в соответствии с законодательством), либо по почте.

К декларации необходимо приложить документы, на основании которых предоставляются льготы по налогу, исключаются расходы и другие.

Как уже говорилось, декларацию должен подписать лично гражданин. Однако если налогоплательщик вследствие физического недостатка, болезни или по неграмотности не может собственноручно подписать декларацию, то по его просьбе это может сделать другой гражданин, чья подись должна быть засвидетельствована нотариусом либо другим должностным лицом, имеющим право совершать такое нотариальное действие, с указанием причин, в силу которых налогоплательщик не мог подписать ее собственноручно.

Декларации недееспособных граждан подписываются опекунами, а ограниченных судом в дееспособности граждан — самим гражданином с согласия попечителей, которые потверждают согласие своей подписью на декларации. Декларации несовершеннолетних в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет подписывает сам налогоплательщик с письменного согласия родителей, усыновителей или попечителей, которые подтверждают согласие своей подписью на декларации. Декларации несовершеннолетних в возрасте до четырнадцати лет подписывают их законные представители — родители, усыновители или опекуны. При этом к декларации необходимо приложить копию выписки из решения суда, органа опеки и попечительства, а также копию свидетельства о рождении (для несовершеннолетних).

Поскольку Закон предусматривает обязанности физических лиц, то существует и ответственность за их невыполнение.

За нарушение сроков постановки на налоговый учет физических лиц — плательщиков подоходного налога — предусмотрена административная ответственность в виде штрафа в размере от 1 до 10 минимальных заработных плат.

В случае несвоевременного представления декларации (т.е. представление декларации после 1 марта) физическому лицу будет предъявлена финансовая санкция в размере 10 процентов от суммы причитающегося к уплате подоходного налога.

Кроме того, если гражданин, который обязан представить декларацию о совокупном годовом доходе, не представил ее в налоговый орган без уважительных причин до установленного срока (не позднее 1 марта), то он может быть привлечен к административной ответственности за уклонение от подачи декларации в виде штрафа в размере от 10 до 50 минимальных заработных плат.

Предусмотрена ответственность и в тех случаях, когда гражданин указал в декларации сведения не обо всех полученных в течение года доходах или о меньших суммах дохода, чем фактически были получены. Такие действия граждан квалифицируются как сокрытие, занижение доходов, и размер штрафа установлен от 10 до 50 минимальных заработных плат. Эта мера ответственности не применяется, если физическое лицо самостоятельно исправит неверно указанные в декларации сведения, представив уточненную декларацию не позднее 15 апреля.

На основании представленной декларации налоговый орган производит перерасчет подоходного налога исходя из совокупного годового дохода. О результатах перерасчета инспекция должна уведомить гражданина не позднее 1 мая, вручив ему платежное извещение об уплате налога либо сообщение о возврате излишне удержанного налога.

Разница между исчисленной налоговым органом суммой налога и суммой налога, уплаченной гражданином в течение года, подлежит уплате в бюджет не позднее 15 мая года, следующего за отчетным. Несвоевременная уплата налога приведет к тому, што к физическому лицу будет предъявлена к уплате финансовая санкция в размере 10% неуплаченной суммы налога и пеня за каждый день просрочки.

Для возврата излишне уплаченного подоходного налога физическому лицу необходимо обратиться в налоговый орган с заявлением, на основании которого подоходный налог будет по желанию гражданина либо возвращен, либо зачтен в счет будущих платежей.

Еще не раз в средствах массовой информации будет появляться самая разнообразная информация о декларировании совокупного годового дохода: от простого напоминания о сроке подачи декларации до подробных объяснений о заполнении каждого ее раздела. Если все равно у физического лица останутся вопросы, то всегда можно обратиться в налоговый орган и получить полную консультацию по своему конкретному случаю.

И в заключение, обращаем внимание читателей, что в настоящее время с участием специалистов Государственного налогового комитета разрабатывается справочное пособие по заполнению декларации о совокупном годовом доходе за 2000 год и планируется его издание в качестве приложения к журналу "Вестник Государственного налогового комитета Республики Беларусь".

Управление методологии исчисления налогов с физических лиц и прочих доходов Государственного налогового комитета Республики Беларусь.

Літаратуразнаўства

Повязь з родным краем

Літаратуразнаўца Алесь Карлюкевіч, які сур'ёзна займаецца праблемамі тапанімікі, этнаграфіі, фальклору, упершыню ўвёў ва ўжытак тэрмін "рака літаратурная". Так, у адной з публікацый на старонках газеты "Пухавіцкія навіны" (1 верасня 1999г.) — "Паблісквае на сонцы Балачанка" — ён распавядае пра раку Балачанка, якая апета ў мастацкай літаратуры, звязана з гісторыяй беларускага прыгожага пісьменства. У рачулку былі закаханы Я.Колас (летаваў у вёсцы пасля вайны ў старшыні мясцовага калгаса Канстанціна Сцяпанавіча Дзяткі), паэт Пятрусь Броўка, пісьменнік Кастусь Кірэенка, рэжысёр дзяржаўнага тэатра імя Янкі Купалы Валерый Раеўскі. Відаць, у А.Карлюкевіча пасля гэтай публікацыі выспявала задума вызначыць ролю рэк і азёр у творчасці пэўнага пісьменніка ўвогуле. Ролю эстэтычную, маральна-этычную, экалагічную.

Выбар даследчык зрабіў на паэтыцы Рыгора Барадуліна. Але чаму менавіта на яго? Ды таму, што пад пяром паэта праблемы рэгіянальныя, экалагічныя набываюць характар канцэнтрычнай паслядоўнасці, пераемнасці, грамадзянскасці. Больш таго, перавод матываў беражлівых адносін да прыроды ў творчасці Р.Барадуліна ў катэгорыю дзеючых ажыццяўляецца шляхам асэнсавання ім актуальных праблем сучаснасці на ўзроўні разумення ім агульначалавечых каштоўнасцей. На пачатку даследавання А.Карлюкевіч уключае чытача ў актыўную пазнавальную дзейнасць, вяртаючы нас да асэнсавання эстэтычных адносін прыродаапісальных твораў паэта, уводзячы чытача ў свет аб'ектыўных фактараў.

Чалавек — частка прыроды, нагадвае А.Карлюкевіч у сваёй кнізе "Рэкі і азёры ў паэзіі Рыгора Барадуліна" (Мінск, "Пейто", 2000г.). Трэба сказаць, што ў беларускай літаратуры даўно існуе паэтычны летапіс азёр і рэк (статысты сцвярджаюць, што на тэрыторыі Беларусі больш трох тысяч рэк і каля дзесяці тысяч азёр). Азёры Дрысвяты, Чырвонае, Асвейскае, Лукомскае... Магутная Нарач, пра якую так прачула, вобразна сказаў М.Танк:

Люблю твае, Нарач,
затокі і тоні,
Як вецер туманы
густыя развесіць,
Ці пена срабрыста
на хвалях зазвоніць,
Цалуючы зоры,
калышучы месяц.

"З вобразам ракі, — падкрэслівае А.Карлюкевіч, — паэты заўсёды звязвалі хуткацечны бег часу, імклівы рух жыцця і чысціню духоўных памкненняў чалавека. Плынь магутных рэк і невялікіх рачулак неаднойчы жывіла паэтычную думку, скіроўвала да быційна-філасофскіх роздумаў-развагаў. Менавіта такой ракой для А.Куляшова стала Бесядзь, для У.Караткевіча Дняпро, для А.Астрэйкі, Д.Бічэль-Загнетавай — Нёман, для П.Броўкі — Ушачка, для Я.Янішчыц — Ясельда. Напэўна, няма ў беларускай літаратуры паэта, які не апеў бы родную раку".

Крыніца паэзіі Рыгора Барадуліна — ягоная азёрная Ушаччына. У кнізе А.Карлюкевіча сустракаецца нямала гідралагічных звестак пра блакітнае цяпло Ушацкай зямлі. Думка даследчыка (біялагічная сувязь чалавека са сваім домам, калыскай-прыродай) абапіраецца на паэтычную спадчыну Р.Барадуліна, які піша ў вершы "Рэкі маёй зямлі":

Напамінаюць
забыўлівым рэкі,
Што па іх ляжаў
Шлях "з вараг у грэкі".

Адзінства з прыродай — асноўны матыў паэзіі Р.Барадуліна, які ў творах адкрывае нам тайну блакітнай вады. Алесь Карлюкевіч, выяўляючы ўзаемасувязь этычнага і эстэтычнага ў творчасці паэта, які ў форме канкрэтна-пачуццёвага вобразу ўвасобіў грамадска значныя ідэі часу, робіць цікавыя экскурсы ў гісторыю Ушаччыны. І тады асабліва добра разумееш, чаму рэкі пад пяром паэта зліваюцца ў цэласны свет. А.Карлюкевіч, дзякуючы аналізу творчай практыкі Р.Барадуліна, даказаў, што паэт глядзіць на свой азёрны край як чалавек і мастак. Каштоўна і тое, што А.Карлюкевіч, адзначаючы повязь паэта з родным краем, канцэнтруе ўвагу на гукапісу, алітэрацыях, музычнай інструментоўцы, слыхавых і зрокавых асацыяцыях паэтыкі Р.Барадуліна.

У кнізе А.Карлюкевіча змешчана нямала фотаматэрыялу. Даследаванне літаратуразнаўцы — каштоўнае, патрэбнае, арыгінальнае.

**Бранілаў ЗУБКОЎСКІ,
дырэктар Светлаборскай сярэдняй школы Пухавіцкага раёна.**

Дыпламатыя ў кароткіх штоніках

Валя з бабуляй пайшлі ў лес. Унучка ўбачыла пчалу на кветцы і крычыць:

— Баба, муха якая рухавая!

— Гэта — пчолка. Яна, унучка, з кветачкі бярэ нектар, пылок і ў вуллі з гэтага мёд будзе рабіць.

— А з чаго пчолка слоік для мёду зробіць?

* * *

Маці праз акно:

— Валя, калі ты зараз жа не прыйдзеш, я цябе болей у хату не пушчу!

— А я пастукаю і скажу: "Упусці, гэта — не я!.."

* * *

Дзед атрымаў тэлеграму, што з Масквы едзе брат. Ён сустракае ўнука ў брамцы навіной:

— Слухай, заўтра пойдзем на вакзал сустракаць другога дзеда — масквіча!

Унук недаверліва кпіць:

— Хэ, а хіба дзяды-масквічы бываюць? Бываюць толькі машыны-"масквічы"! Ды, мусіць, гэты дзед такі ж дрэнны, як і "Масквіч", гасцінцаў не прывязе.

* * *

Унук прыехаў да дзеда з Мінска ў Віцебск. Да кіёчка прывязаў папяровую вяровачку з цвіком, падышоў з гэтаю "вудаю" да Дзвіны і застыў над вадой. Вяровачка размокла і абарвалася.

— Эх!.. — хлопчык у адчаі.

Яго абступілі новыя сябрукі.

— Як тваё прозвішча? — цікавяцца.

— У Мінску — Лукашык, а тут — не ведаю...

* * *

Ваня сядзіць над талеркай супу і лыжкай мерае, колькі яшчэ ў ёй засталося. Выходзіць са спальні маці з мокрай прасцінай:

— Ты што нарабіў? Чаму ноччу не прасіўся?

— Гэта я спацеў...

* * *

Бацька пачаставаў малую марожаным, але маці яна заявіла, што марожанага сёння яшчэ не ела.

— Як табе не сорамна казаць няпраўду? Я ж табе толькі што яго купляў, — абураецца бацька.

— А я паціху, тата, кажу маме... зусім-зусім паціху...

* * *

— Праўда, татка, што ашукваць нельга?

— Праўда.

— Праўда, што ў таго, хто ашуквае, язык адвальваецца?

— І гэта праўда.

— Ой, а чаму наша мамка сёння казала Ваню: "Еш, бо прыйдзе дзед і ў мяшок забярэ", ды ў яе язык не адваліўся?

* * *

— Баба, чаму ты адзяешся?

— Тапіцца, унучка, пайду, — жартуе кабета.

— Тады кажух дома пакінь...

* * *

Ігар рыхтаваў урокі. Маці раз-пораз паглядвала на сына. Убачыўшы, што ён сядзіць у задуменні, запыталася:

— Ігарочак, ты верш на памяць вучыш?

— Не!

— Сачыненне абдумваеш?

— Не.

— Даклад рыхтуеш?

— Не!

— Дык чым жа ты займаешся?

— Падлічваю, колькі дзён засталося да канікулаў.

Кастусь КАРНЯЛЮК.

Цікаўным

Пра хуткасць мовы і нікацін

Даследаванні сведчаць, што ў размове з дзецьмі варта трымацца пэўнай хуткасці мовы. Насуперак распаўсюджанай думцы высвятляецца, што дзеці любяць, калі з імі размаўляюць не павольна і выразна, а даволі хутка — з хуткасцю каля 175 слоў у хвіліну. Тады інфармацыя засвойваецца найбольш поўна.

* * *

Дактары вырашылі абследаваць музык сімфанічнага аркестра. Аналіз іх слыху на электронных прыборах прывёў да невясёлай высновы: у заядлых курцоў, нягледзячы на іх вялікі прафесійны вопыт, паласа ўспрымаемых на слых частот на 500 герц вузейшая, чым у іхніх калег, якія не кураць. Аказваецца, нікацін пашкоджвае нервы слыхавога апарату.

Кастусь КАРНЯЛЮК.

Праграма тэлеперадач на тыдзень

ПАНЯДЗЕЛАК, 22 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.35 Навіны.
8.00 Рэзананс.
9.15 Тэлебарометр.
9.30 Здароўе. Тэлечасопіс.
10.00 "Рака надзеі". 1-я серыя.
11.10 "Усе мае дзеці".
12.00 "Легенда пра Беласнежку".
12.25 "Выратавальная сутнасць прыгажосці". Да 50-годдзя акадэміка жывапісу Уладзіміра Зінкевіча.
13.15 А. Баталаў у псіхалагічным дэтэктыве "Чыста англійскае забойства". 1-я серыя.
14.35 Урокі Н. Наважылавай.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.15 "Увага, чарапаха!". Маст. фільм.
16.40 Тэленавігатар.
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 Палітычныя дыялогі.
18.45 Зона Ікс.
18.55 А. Муці ў камедыі "Дзеля смеху".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.50 "Рака надзеі". 1-я серыя.
22.40 Стадыён.
23.05 Планета "АРТ".
23.50 "СТБ—24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.30 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 Поле цудаў.
10.15 У свеце жывёл.
14.20 Зорная гадзіна.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй.
15.20 Мультсерыял "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Шчаслівы полк". Спецрэпартаж.
17.45 Чакай мяне.
18.30 "Зімовая вішня".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 "X-files".
22.45 Погляд.
23.45 "Чалавек ніадкуль".

РАСІЯ

7.00, 8.00 Весткі.
7.30 "Масква—Мінск".
7.50 Гарадскія навіны.
8.15 "Чорным па беламу".
8.20 "Дзяжурная часць".
8.35 "Тэлепузікі".
9.00 "Мануэла".
10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Фільм "Самсон і Даліла". 1-я серыя.
18.00 "Гісторыя кахання".
19.30 Падрабязнасці.
19.50 Дак. фільм "Абхазія. Востраў на сушы".
20.25 "Аншлаг" і К.
21.35 Міхаіл Жванецкі. "Простыя рэчы".
22.30 Пасля "Вестак".
22.40 "Профіль забойцы".
0.15 "Дзяжурная часць".
0.25 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Запіскі Піквікскага клуба". Мультфільм.
8.55 А. Дворжак. Сімфонія "З Новага Свету".
9.40 "Новый век я встретил...".
10.35 "Эмілі".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Выхаванне пачуццяў". Маст. фільм. 1-я серыя.
12.35 "Сустрэчы на Пікрысгары".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Мультфільмы.
14.15 "Сферы".
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.35 "Заечы хвосцік". Мультфільм.
15.45 Тэлеэнцыклапедыя.
15.55 "Вуліца майго дзяцінства". Андрэй Пятроў.
16.10 "Бачу цэль!".
16.35 "Эмілі".
17.30 Навіны культуры.
18.05 Культура па-за межамі.
18.30 Айчына і лёсы.
19.10 Вячэрняя казка.
19.20 "Ох, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Простыя рэчы".
19.55, 21.25 "На краі бездані". Спектакль.
21.05 Пасля навін.
21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
22.45 "Памяць сэрца".
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.15 Крымінал.
5.35, 6.50 Вялікія грошы.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.45 Карданны вал.
6.35 Мультфільм.
7.55 "Агент нацыянальнай бяспекі-ІІ".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.30 Учора ў "Выніках".
12.45 Лялькі.
13.30 "Усяго".
14.00 Стары тэлевізар.
15.30 "Элен і хлопцы".
16.30 У запас.
16.45 Футбольны клуб.
17.40 Крымінал.
18.30 Герой дня.
18.55 "Экстрадыцыя".
20.00 "Крымінальная Расія".
20.30 Прафесія — рэпарцёр.
21.45 Тушыце святло.
21.55 "Народжаны злодзеем".
23.00 Сёння апоўначы.
23.30 "Антрапалогія".

СТБ

6.00 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
6.30 "Яноты".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 "Анатомія зла". Гісторыя аднаго злачынства.
7.45 Клуб "Белы папугай".
8.30, 13.20, 14.15, 17.45, 19.45 "MTV Расія" на СТБ.
8.45 Маст. фільм.
10.35 Інфармацыйная праграма СТБ 168 гадзін.
11.05 Меладрама "Алея кашмараў".
13.20 "MTV Расія" на СТБ.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.30 "Пляж".
15.30 "Пахавальная каманда".
16.00 "Спідзі-гоншчык".
16.25 "Малкольм пасярэдзіне".
16.55 "Дарма і Грэг".
17.30 Навіны СТБ.
18.00 "Грэсія".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
20.00 "Сімпсаны".
20.30 "Мэш".
21.00 "Стымулятар".
22.05 Драма "Аферыст".
0.10 Навіны СТБ — 24 гадзіны.

АЎТОРАК, 23 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.30 Навіны.
8.10 "Рака надзеі". 2-я серыя.
9.15 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
9.45 Стадыён.
10.15 Мультфільм.
11.15 "Усе мае дзеці".
12.00 "Адысея каманды Кухто". Тэлегульня.
12.30 Крымінальнае дасье.
13.10 "Чыста англійскае забойства". Маст. фільм. 2-я серыя.
14.30 "Свята мядзведзя". Дак. фільм з цыкла "Святочная зямля".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Чорны пірат". 1-я серыя.
15.35 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
16.05 "5 х 5". Інфармацыйна-забаўляльная праграма для старшакласнікаў.
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Масква—Мінск".
18.45 Зона Ікс.
19.00 Г. Самохіна і В. Ціханаў у меладраме "Бульварны раман".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.00 "Рака надзеі". 2-я серыя.
22.45 Ток-шоу "Будні". Бясплатная медыцына: за і супраць.
23.45 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.05 навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Зімовая вішня".
10.25 "З лёгкай парай!".
14.20 Цар гары.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй.
15.20 Мультсерыял "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды кусто".
18.00 Як гэта было. "Паўстанне ў Тбілісі". 1956 год.
18.40 "Зімовая вішня".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Камедыя "Сустрэнемся ля фантана".
22.30 "Цывілізацыя".
23.20 Футбол. кубак Садружнасці-2001.
23.35 Камедыя "Бафі".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
8.15 "Чорным па беламу".
8.20 "Дзяжурная часць".
8.35 "Тэлепузікі".
9.00 "Мануэла".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Фільм "Самсон і Даліла". 2-я серыя.
18.00 "Гісторыя кахання".
19.30 Падрабязнасці.
19.50 Фільм "Небяспечная прафесія".
21.50 Сямён Альтаў "Абаўсім!".
22.30 Пасля "Вестак".
22.40 "Профіль забойцы".
23.30 Мужчына і жанчына. Таццяна Ведзянеева.
0.15 "Дзяжурная часць".
0.25 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "МакЛінток". Маст. фільм.
9.45 Народнае гулянне з аркестрам.
10.35 "Эмілі".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Выхаванне пачуццяў". Маст. фільм. 2-я серыя.
12.35 "Сустрэчы на Пікрысгары".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Мультфільмы.
14.15 Разам з Фафалем.
14.30 Музыка ў палацах.
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.40 Тэлеэнцыклапедыя.
15.55 "Вуліца майго дзяцінства". Міхаіл Чулакі.
16.10 Справа жыццёвая.
16.35 "Эмілі".
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Ноу-хау".
17.50 "Расійскі кур'ер".
18.15 "Цытаты з жыцця". Андрэй Фінкельштэйн.
18.55 Вячэрняя казка.
19.05 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.30 Навіны культуры.
19.50, 21.30 "Звычайны фашызм". Дак. фільм.
21.10 Пасля навін...
22.35 "Трэці званок".

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.15 Крымінал.
5.35, 6.50 Вялікія грошы.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.45 Карданны вал.
6.35 Мультфільм.
7.55 "Экстрадыцыя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.25 [illegible]
13.30 [illegible]
14.00 Стары тэлевізар.
15.30 "Элен і хлопцы".
16.30 У запас.
16.45 "Страсць".
17.40 Крымінал.
18.30 Герой дня.
18.55 "Экстрадыцыя".
20.05 "Крымінальная Расія".
20.35 Прафесія — рэпарцёр.
21.45 Тушыце святло.
21.55 "Народжаны злодзеем".
23.00 Сёння апоўначы.
23.30 "Антрапалогія".

СТБ

6.00 "Спідзі-гоншчык".
6.30 "Яноты".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 "Стымулятар".
8.30 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
8.45 Драма "Тайна більярднага пакоя".
10.35 Канал "Дыскаверы" на СТБ.
11.05 Драма "Банджо на маім калене".
13.20, 14.15, 17.45, 19.45 "MTV Расія" на СТБ.
13.30 Навіны на СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.30 "Пляж".
15.30 "Пахавальная каманда".
16.00 "Спідзі-гоншчык".
16.25 "Малкольм пасярэдзіне".
16.55 "Дарма і Грэг".
17.30 Навіны СТБ.
18.00 "Грэсія".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
20.00 "Сімпсаны".
20.30 "Мэш".
21.00 "Стымулятар".
22.05 Фільм "Смерч-2: у пагоні за бурай".
0.05 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
0.20 Драма "Банджо на маім калене".

СЕРАДА, 24 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.20 Навіны.
8.05 "Рака надзеі". 3-я серыя.
9.15 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
9.45 Мульціклуб.
10.10 25-ы кадр.
10.30 "Барахты з бухты".
11.15 "Усе мае дзеці".
12.05 В. Перлін у дак. фільме "На кожны гук ёсць рэха на зямлі...".
13.15 Да 100-годдзя кінарэжысёра М. Рома. "Мара". Маст. фільм.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Чорны пірат". 2-я серыя.
15.35 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
16.05 "5 х 5". Інфармацыйна-забаўляльная праграма для старшакласнікаў.
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 "І іншыя афіцыйныя асобы".
18.25 Зона Ікс.
18.35 А. Меньшыкаў, С. Бонэр, С. Бадроў-малодшы ў псіхалагічнай драме "Усход—Захад".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.00 "Рака надзеі". 3-я серыя.
22.50 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
23.30 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.30 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Зімовая вішня".
10.10 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра. Скарбы Крамля.
14.20 Кліч джунгляў.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй.
15.20 Мульсерыял "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды Кусто".
18.00 Чалавек і закон.
18.40 "Зімовая вішня".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Баявік "Ракавая прыгажуня".
22.55 Футбол. Кубак Садружнасці-2001.
23.45 Камедыя "Бафі".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
8.15 "Чорным па беламу".
8.20 "Дзяжурная часць".
8.35 "Тэлепузікі". Праграма для дзяцей.
9.00 "Мануэла".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Фільм "Аўраам". 1-я серыя.
18.00 "Гісторыя кахання".
19.30 Падрабязнасці.
19.50, 22.40 Фігурнае катанне. Чэмпіянат Еўропы. Парнае катанне. Адвольная праграма.
22.30 Пасля "Вестак".
23.40 "Профіль забойцы".
0.30 "Дзяжурная часць".
0.40 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19,30, 23.00 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Першая паласа". Маст. фільм.
9.20 "І ўсё ж я веру". Дак. фільм. 1-я серыя.
10.40 "Эмілі".
11.40 "Выхаванне пачуццяў". Маст. фільм. 3-я серыя.
12.35 "Сустрэчы на Пікрысгары".
13.45 Мультфільмы.
14.15 Разам з Фафалем.
14.30 Галіна Гарчакова і Дзяржаўны акадэмічны камерны аркестр Расіі пад [illegible]
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.40 Тэлеэнцыклапедыя.
15.55 "Вуліца майго дзяцінства". [illegible]
16.35 "Эмілі".
17.40 [illegible]
18.05 "З канцэртнай залы".
18.45 Тайны партрэтнага фае.
19.10 Вячэрняя казка.
19.20 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.50 "І ўсё ж я веру". Дак. фільм. 1-я серыя.
21.10 Пасля навін...
21.30 "Вакзал мары".
22.00 Фігурнае катанне. Чэмпіянат Еўропы. парнае катанне. Адвольная праграма.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.15 Крымінал.
5.35, 6.50 Вялікія грошы.
5.50, ..20 У запас.
6.20, 7.45 Карданны вал.
6.35 Мультфільм.
7.55 "Экстрадыцыя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.25 Фільм "Дзень гневу".
13.30 "Асяроддзе".
14.00 Стары тэлевізар.
15.30 "Элен і рабяты".
16.30 У запас.
16.45 "Страсць".
17.40 Крымінал.
18.30 Герой дня.
18.55 "Экстрадыцыя-2".
20.05 Зусім сакрэтна.
21.45 Тушыце святло.
21.55 "Народжаны злодзеем".
23.00 Сёння апоўначы.
23.30 "Антрапалогія".

СТБ

6.00, 16.00 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
6.30 "Яноты".
7.00, 20.00 "Сімпсаны".
7.30 "Стымулятар.
8.30, 9.30, 0.05 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
9.45 Фільм "Смерч-2: у пагоні за бурай".
10.35 Канал "Дыскаверы" на СТБ.
11.05 Трагікамедыя "Што дастае Гілберта Грэйла".
13.20, 14.15, 17.40, 19.45 "MTV Расія" на СТБ.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.30 "Пляж".
15.30 "Пахавальная каманда".
16.25 "Малкольм пасярэдзіне".
16.55 "Дарма і Грэг".
17.30 Навіны СТБ.
18.00 "Грэсія".
19.00 "Выпадковы сведка".
20.30 "Мэш".
21.00 "Зона цемры".
22.05 Баявік "Жорсткая справядлівасць". 1-я серыя.
0.20 Трагікамедыя "Што дастае Гілберта Грэйпа".

ЧАЦВЕР, 25 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 11.00, 13.00, 18.00, 0.10 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.05 "Рака надзеі". 4-я серыя.
9.15 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
9.45 Мультфільм.
10.00 "Маэстра, музыку..." Тэлефільм пра народнага артыста Беларусі М. Фінберга.
11.15 "Усе мае дзеці".
12.00 Вялікае сняданне.
12.25 Творчы партрэт артыста. "Фёдар Шмакаў. Фрагменты...".
13.15 Маст. фільм "Напярэдадні". 1-я серыя.
14.25 Фільмы братоў Люм'ер. 91—95-я серыі.
14.30 "Каралевы арэны". Дак. фільм цыкла "Святочная зямля".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Чорны пірат". 3-я серыя.
15.35 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
16.05 "5 х 5". Праграма для старшакласнікаў.
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Тайныя спружыны палітыкі". Аўтарская праграма Юрыя Азаронка.
18.45 Зона Ікс.
18.55 Крымінальная драма "Класік".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.00 "Рака надзеі". 4-я серыя.
22.50 "Gallina Blanca". Шоу-прадстаўленне зорак сусветнай гімнастыкі.
0.25 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.40 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Зімняя вішня".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.45 Скарбы Крамля.
14.20 Праграма "100%".
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** Мультсерыял "Пакемон". **15.45** "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды Кусто".
18.00 "Працэс".
18.40 "Зімняя вішня".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Камедыя "Апошняя справа Варонага".
22.30 "Уладзімір Высоцкі. Гісторыя кахання".
23.55 Камедыя "Бафі".

РАСІЯ

8.00, 10.0о, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
8.15 "Чорным па беламу".
8.20 "Дзяжурная часць".
8.35 "Тэлепузікі".
9.00 "Мануэла".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Фільм "Аўраам". 2-я серыя.
18.00 Гісторыя кахання.
[illegible]

КУЛЬТУРА

[illegible]
7.40 "Вялікія дрэвы". Маст. фільм.
9.10 Гала-канцэрт лаўрэатаў Конкурса імя П.І. Чайкоўскага розных гадоў.
9.50 "І ўсё ж я веру". Дак. фільм. 2-я серыя.
10.35 "Эмілі".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Выхаванне пачуццяў". Маст. фільм. 4-я серыя.
12.45 Тэлефестываль "Залаты бубен-2000".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Мультфільмы.
14.05 Замежнае дак. кіно.
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.50 Профілі. Джавахарлал Неру. **16.15** "Паляванне". Мультфільм.
16.25 Пісьменнік і мора.
16.40 "Эмілі".
17.30 Навіны культуры.
17.40 Улада факта.
17.50 Магія кіно.
18.05 "Час музыкі".
18.30 "Асеннія партрэты".
18.55 Вячэрняя казка.
19.05 "Ах, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Простыя рэчы".
19.55 "І ўсё ж я веру". Дак. фільм. 2-я серыя.
20.40 Пасля навін...
21.00 Джазафрэнія.
21.25 "Сям'я". Маст. фільм.
22.00 Фігурнае катанне. Чэмпіянат Еўропы. Мужчыны. Адвольная праграма.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 7.15 Крымінал.
5.35, 6.50 Вялікія грошы.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.45 Карданны вал.
6.35 Мультфільм.
7.55 "Экстрадыцыя-2".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.25 Камедыя "...А вы кахалі калі-небудзь?"
13.30 Падарожжы натураліста.
14.00 Стары тэлевізар.
15.30 "Элен і хлопцы".
16.30 У запас.
16.45 "Страсць".
17.40 Крымінал.
18.25 Герой дня.
18.50 "Экстрадыцыя-2".
19.55 Незалежнае расследаванне.
21.45 Гасіце святло.
21.55 "Народжаны злодзеем".
23.00 Сёння апоўначы.
23.30 "Антрапалогія".

СТБ

6.00 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
6.30 "Яноты". Мультсерыял.
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял.
7.30 "Зона цемры".
8.30 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
8.45 Баявік "Жорсткая справядлівасць". 1-я серыя.
10.35 Канал "Дыскаверы" на СТБ.
11.05 Камедыя "Доктар закахаўся".
13.20, 17.45, 19.45 "MTV Расія" на СТБ.
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.30 "Пляж".
15.30 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
16.00 "Спідзі-гоншчык" Мультсерыял.
16.30 "Малкольм пасярэдзіне".
16.55 "Дарма і Грэг".
18.00 "Грэсія".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30, 0.00 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
20.00 "Сімпсаны". Мультсерыял.
20.30 "Мэш".
21.00 "Зона цемры".
22.05 "Жорсткая справядлівасць". 2-я серыя.
0.15 Камедыя "Доктар закахаўся".

ПЯТНІЦА, 26 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.50 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.05 "Рака надзеі". 5-я серыя.
9.15 "Легенда пра Вільгельма Тэля".
9.45 Прэм'ер-парад.
10.15 "Сёння — Аляксей Дудараў". Дак. фільм пра жыццё і творчасць драматурга.
11.15 "Усе мае дзеці".
12.05 П'ер Кардэн у праграме "Новая калекцыя".
12.30 Арсенал.
13.15 "Напярэдадні". Маст. фільм. 2-я серыя.
14.30 Сфера. Да Дня беларускай навукі.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам). **15.10** "Чорны пірат". 4-я серыя.
15.35 "Легенда пра Вільгельма Тэля". **16.05** "5 х 5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Свет і мы".
18.45 Зона Ікс.
19.00 "Імгненні жыцця". Дак. фільм да 80-годдзя народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна.
19.30 "Вясельная ноч". Маст. фільм па аповесці І. Шамякіна. **20.40** Калыханка.
21.00 Панарама.
21.35 Спорт-кур'ер.
21.45 "За што змагаліся". Публіцыстычная праграма.
22.30 "Рака надзеі". 5-я серыя. **23.25** Каралеўскае паляванне.
24.00 "СТБ — 24 гадзіны"
0.15 "Музычная праграма для моладзі". 4-ы выпуск.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 22.00 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Зімняя вішня".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
[illegible]
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "З лёгкай парай!".
18.00 Дак. дэтэктыў "Аперацыя "Рускі джокер". Справа 1978 года.
18.40 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час. **20.55** Дэтэктыў "Забойства 101".
22.55 Футбол. Кубак Садружнасці-2001. Паўфіналы.

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.15 "Чорным па беламу".
8.20 "Дзяжурная часць".
8.35 "Тэлепузікі".
9.00 "Мануэла".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Фільм "Іерэмія".
18.00 "Гісторыя кахання".
19.30 Падрабязнасці.
19.50 Камедыя "Пісталет з глушыльнікам".
21.30 Фігурнае катанне. Чэмпіянат Еўропы. Спартыўныя танцы.
0.15 "Дзяжурная часць".
0.25 Гарачая дзесятка.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Цудоўнае лета 1914 года". Маст. фільм.
9.30 Прыхільнікам Тэрпсіхоры.
9.45 "Занесеныя ветрам". Дак. фільмы.
10.35 "Эмілі".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Выхаванне пачуццяў". Маст. фільм. 5-я серыя.
12.40 Тэлефестываль "Залаты бубен-2000".
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Мяжа". Мультфільм.
14.05 Разам з Фафалем.
14.15 "Наш любімы клоун".
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.50 "І мінуў год...".
16.35 "Эмілі".
17.30 Навіны культуры.
17.40 Сярэбраны век.
17.45 М. Пракоф'еў. Сімфонія-канцэрт для віяланчэлі з аркестрам.
18.25 Век Віндзораў.
19.05 Вячэрняя казка.
19.15 "Ах, ужо гэтыя дзеці". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Простыя рэчы".
19.55 "Занесеныя ветрам". Дак. фільм.
20.50 Пасля навін...
21.10 "Цудоўнае лета 1914 года". Маст. фільм.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.15 Крымінал.
5.35, 6.50 Вялікія грошы.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.45 Карданны вал.
6.35 Мультфільм.
7.55 "Экстрадыцыя-2".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00,18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.25 Прыгодніцкі фільм "Ішоў чацвёрты год вайны".
13.30 "Адзін дзень".
14.00 Стары тэлевізар.
15.30 "Вуліца Сезам".
15.55 "Элен і хлопцы".
16.30 У запас.
16.45 "Страсць".
17.40 Крымінал.
18.35 "Голас народа".
20.05 "А, шчасліўчык!"
21.45 Гасіце святло.
21.55 "Жаночы погляд".
22.35 Фільм "Эпоха за эпохай".

СТБ

6.00 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
6.30 "Яноты". Мультсерыял.
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял. **7.30** "Зона цемры".
8.30 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
8.45 Баявік "Жорсткая справядлівасць". 2-я серыя.
10.35 Канал "Дыскаверы" на СТБ. **12.05** Фільм "Дзень, калі ўсплыла рыба".
13.20, 14.15, 17.45 "MTV Расія" на СТБ.
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.30 "Пляж".
15.30 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
16.00 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
16.25 "Малкольм пасярэдзіне". **16.55** "Дарма і Грэг".
18.00 "Грэсія".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30, 0.15 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
20.00 "Сімпсоны". Мультсерыял. **20.30** "Мэш".
21.00 "Альфрэд Хічкок прадстаўляе".
21.35 "Ваенная тайна".
22.10 Дэтэктыў "Кроў за кроў". **1.30** Фільм "Дзень, калі ўсплыла рыба".

СУБОТА, 27 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00, 19.00 Навіны. **7.10** Сутнасць. Духоўная праграма.
7.35 "Ад Энгра да Манэ". Перадача 1-я цыкла "Музей Орсе". **8.30** Здароўе.
9.10 "Легенда пра Беласнежку".
9.35 "Шукальнікі золата". 6-я серыя. **10.25** "Усё нармальна, мама!". **10.50** "Адысея каманды Кухто". Тэлегульня.
11.20 Мульцыклуб.
11.45 Дак. фільм "Анатоль Аляксандравіч Анікейчык".
12.15 Зроблена ў Беларусі. Беларускае оптыка-механічнае аб'яднанне.
12.30 Ток-шоу "Будні". Бясплатная медыцына: за і супраць.
13.15 Каралеўскае паляванне.
[illegible]
21.45 "Тайныя спружыны палітыкі". Аўтарская праграма Юрыя Азаронка.
22.05 Маст. фільм С. Бандарчука "Ватэрлоо".
0.10 Міні-футбол. Чэмпіянат Еўропы. Беларусь — Аўстрыя.
1.30 Вячэрні экспрэс.

ГРТ

7.00, 9.00, 14.00, 17.00 Навіны. **7.10** Праграма "100%".
7.35 Мультфільмы.
7.55 Камедыя "Альф".
8.25 Ірграй, гармонік любы!
9.10 Смак.
9.30 "Смехапанарама".
10.05 Эпапея "Вялікі палкаводзец Георгій Жукаў".
12.30 Сёмае пачуццё.
13.15 Здароўе.
14.10 "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Качыныя гісторыі".
15.30 "Сярэбраны шар". Уладзімір Співакоў.
16.15 У свеце жывёл.
17.15 "Жаночыя гісторыі". Любоў Казарноўская.
17.50 Новы "Ералаш".
18.10 Дэтэктыў "Стаўка большая, чым смерць".
20.00 Час.
20.40 Суперфільм "Клеапатра".

РАСІЯ

6.30 "Дыялогі пра рыбалку".
6.55 "Вілі-варабей". Мультфільм.
8.10 "Залаты ключ".
8.30 "Тэлепузікі".
9.00 Добрай раніцы, краіна.
9.45 "Сто да аднаго".
10.35 Сам сабе рэжысёр.
11.05 "Каламбур".
11.35 "Пошта РТР".
12.00 "Камісар Рэкс".
13.00 Весткі.
13.20 Фільм "Непадсудны".
15.00 "Міжнародная панарама". **16.00** "Прэс-клуб".
17.00 Мая сям'я. "У імя кахання".
18.00 "Загублены свет".
19.00 Весткі ў суботу.
19.50 "Гарадок".
20.30 Фільм "Мафія бессмяротная".
22.20 Фігурнае катанне. Чэмпіянат Еўропы. Жанчыны. Адвольная праграма.
0.30 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

9.05 "Бусляня".
9.30 Мой цырк.
9.55 "Бядней за царкоўную мыш". Маст. фільм.
11.35 Сенсацыя. Сенсацыя? Сенсацыя... **12.00** Вандраванні музыканта.
12.20 Архітэктурная галерэя.
12.35 Залаты п'едэстал.
13.00 Палацавыя тайны.
13.30 Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя.
14.10 "Парыжскія тайны". Маст. фільм. 1-я серыя.
15.00 "Прыгоды Бураціна". Мультфільм.
16.05 Рамантыка раманса.
16.30 "Аляксандр Арлоў на ТБ". **17.30** "Сферы".
18.10 Білет у Вялікі...
18.35 Вячэрняя казка.
18.45 "Ах, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.00 Барышнікаў на Брадвеі.
19.50 "Два апавяданні пра памяць". Дак. фільм.
20.10 Дом акцёра.
21.00 Навіны культуры.
21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
21.25 Блеф-клуб.
22.00 "Поспех". Маст. фільм.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
7.15 "Вуліца Сезам".
7.40 "Закон джунгляў".
8.10 "А, шчасліўчык!".
9.20 Крымінал.
9.50 "Жаночы погляд".
10.25 "Палундра".
11.25 Вялікія грошы.
11.55 Камедыя "Баламут".
13.40 "У нашу гавань заходзілі караблі".
14.40 "Сведка стагоддзя".
15.25 "Дэпрэсія".
15.50 "Цікавае кіно".
16.20 "Я і мой сабака".
16.50 "Яна напісала забойства". **18.35** Герой дня без гульштука.
19.05 "А, шчасліўчык!".
19.50 "Агент нацыянальнай бяспекі-ІІ".
21.45 Баявік "Альбіно-Алігатар".
23.35 "Ахопленыя жахам".

СТБ

7.00 Музычны канал.
7.30 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
8.00 "Сімпсаны". Мультсерыял. **8.30** "Свет спорту вачамі "Жылет".
9.00 Дэтэктыў "Кроў за кроў".
11.00 "Вар'яцтва смелых". Дак. фільм, частка 3-я.
11.30 "Элі Макбіл".
12.30 Навіны.
12.45 "Альфрэд Хічкок прадстаўляе".
13.15 Камедыя "Мітусня".
15.00 "Анатомія зла". Гісторыя аднаго злачынства.
15.15 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
15.45 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
16.15 Экстрэмальныя гульні.
16.45 "Няшчасны выпадак".
17.15 Камедыя "Раганосец з банка". **19.30** Навіны СТБ — 24 гадзіны.
19.45 "MTV Расія" на СТБ.
20.00 "Сімпсаны". Мультсерыял.
20.30 Трылер "Стрынгер".
22.30 Музыка на СТБ.
22.45 "Milledance шоу".
1.00 Начны музычны канал.

НЯДЗЕЛЯ, 28 СТУДЗЕНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Дак. экран. "Калюжская царква".
7.50 "Жулі Леска". 5-я серыя.
9.00, 15.00 Навіны.
9.15 "Легенда пра Беласнежку". **9.40** "Шукальнікі золата". 7-я серыя. **10.30** "Усё нармальна, мама!".
10.55 "Прэм'ер-парад".
11.25 "Вялікае снеданне".
11.55 Арсенал.
12.20 "Шчырасць". Творчы вечар заслужанай артысткі Беларусі Тамары Раеўскай.
13.50 "На грэбяні хвалі".
14.35 25-ы кадр.
15.15 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
15.45 Крымінальнае дасье.
16.15 Дак. фільм "Дарога да Паўднёвага полюса".
16.45 Кінааповесць І.Шамякіна "Гандлярка і паэт".
18.20 Планета "АРТ".
18.50 "Барахты з Бухты".
19.20 Тэленавігатар.
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Рэзананс.
21.00 Спорт-кур'ер.
21.15 Рамантычная камедыя "Любімая цешча".
22.55 Іў Сен Ларан у праграме "Новая калекцыя".

ГРТ

6.45 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл.
7.00, 9.00, 17.00 Навіны.
7.10 Армейскі магазін.
7.40 "Аладзін".
8.05 Ранішняя зорка.
9.10 "Бесталковыя нататкі".
9.30 Пакуль усе дома.
10.10 Фільм "Алешкіна каханне".
11.45 Ранішняя пошта.
12.20 Клуб падарожнікаў.
13.00 Футбол. Кубак Садружнасці-2001. Фінал. У перапынку: 13.50 Навіны.
15.10 "Чып і Дэйл".
15.35 Разумніцы і разумнікі.
16.00 Жывая прырода. "Праўда пра гарбатага кіта".
17.15 Суперкамедыя "У джазе толькі дзяўчаты, або Некаторыя любяць гарачэйшае".
19.35 Камедыйны баявік "Дастаць каратышку".
21.30 Часы.
22.45 "На футболе".
23.25 Меладрама "Каханне пад вязамі".

РАСІЯ

6.30 "Крот і тэлевізар". Мультфільм.
6.35 Казка "Мама".
8.00 Рускае лато.
8.40 ТБ Бінга-шоу.
9.35 Добрай раніцы, краіна.
10.05 "Аншлаг" і К.
11.00 "Гарадок".
11.30 Федэрацыя.
12.10 Парламенцкая гадзіна.
13.00 Весткі.
13.20 Дыялогі пра жывёлу.
14.25 "Вакол свету".
15.25 "Два раялі".
16.20 Сам сабе рэжысёр.
17.00 "Люстэрка".
18.20 Фігурнае катанне. Чэмпіянат Еўропы. Паказальныя выступленні.
21.15 Фільм "Астэроід".
0.20 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

9.05 "ДТА".
9.30 "Сампа". Маст. фільм.
11.10 "Дзед Мароз і Шэры Воўк". Мультфільм.
11.25 Фільмы пра жывёл.
11.55 Бабуліны рэцэпты.
12.05 І. Бродскі. "Жыццё ёсць тавар на вынас".
12.35 Ток-шоу "Навобмацак". Яўген Кісін.
13.00 "Мой Эрмітаж".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя.
14.10 "Парыжскія тайны". Маст. фільм. 2-я серыя.
15.10 "Ключ". Мультфільм.
16.05 Тым часам.
16.30 Замежнае дак. кіно.
17.25 Абсерваторыя.
17.50 Дж. Вердзі. Опера "Аіда".
21.00 Навіны культуры.
21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
21.25 "Са сталі".
21.50 "Маналог". Маст. фільм.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00 Сёння.
7.15 "Агент нацыянальнай бяспекі-ІІ".
8.15 "А, шчасліўчык!".
9.15 Дэтэктыў "Тайна Агаты Крысці".
11.30 "Яе звалі Нікіта".
12.25 Фільм "Яшчэ люблю, яшчэ спадзяюся".
13.55 "Трэці тайм".
15.25 Вялікія бацькі.
15.55 Падарожжы натураліста. **16.25** Без рэцэпта.
16.55 "Яна напісала забойства". **18.00** Вынікі.
19.35 Лялькі.
19.50 "Агент нацыянальнай бяспекі-ІІ".
21.00 "Усяго".
21.25 Баявік "Паляўнічы на аленяў".

СТБ

7.00 Музычны канал.
7.30 "Спідзі-гоншчык". Мультсерыял.
8.00 "Сімпсаны".
8.30 "1/52". Спартыўны агляд. **8.50** "Манітор". Навіны з Інтэрнэта.
9.10 Камедыя "Раганосец з банка".
11.20 Фестываль "Лікі кахання".
12.30 Навіны СТБ — 24 гадзіны.
12.45 "Ваенная тайна".
13.15 Драма "Капялюш".
15.00 "MTV Расія" на СТБ.
15.15 "Пахавальная каманда".
15.45 "Спідзі-гоншчык".
16.15 Экстрэмальныя гульні.
16.45 Клуб "Белы папугай".
17.15 Маст. фільм.
19.30 Інфармацыйная праграма СТБ — 168 гадзін.
20.00 "Сімпсаны".
20.30 Фільм жахаў "Хэлоуін: праз 20 гадоў".
22.25 Футбольны кур'ер.
22.45 "Чорная" камедыя [illegible]

Супрацоўнікі Міністэрства адукацыі выказваюць глыбокае спачуванне намесніку начальніка Галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Цярляеву Анатолю Міхайлавічу з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ

ЗАСНАВАЛЬНІК —МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: школ - 36-43-62, [illegible] 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, даты выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, [illegible], нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Аза КЛЮЙКО.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М12345678910 11 12 Замова №367
П12345678910 11 12

Падпісана да друку 19.1.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 пасобнікаў.